

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Problémy sociálně marginalizovaných skupin
pohledem zastupitelstva města Mostu

Pavel Veselý

Bakalářská práce

2011

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Sirovátka T., Menšiny a marginalizované skupiny v České republice, 2002, Masarykova univerzita, Georgetown, Brno Navrátil P., Romové v české společnosti, 2003, Portál, Praha Friš J., Cikáni ve starém Mostě: Výsledky sociologického průzkumu, 1976, Okresní národní výbor, Most Nečas C., Romové v České republice včera a dnes, 2002, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Michal Trousil
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2011**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. MgA. Tomáš Petráň, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2010

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucímu své bakalářské práce - Mgr. Michalu Trousilovi.

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 10. 6. 2011

Pavel Veselý

Anotace

Bakalářská práce se snaží zmapovat řešení problémů sociálního vyloučení Romů pohledem politické reprezentace ve městě Most. V teoretické části je přiblížen pojem sociálního vyloučení a marginalizace. Problematika je spojena s romským etnikem, jeho historií a oficiálními cestami k řešení tohoto problému. Praktická část se věnuje dotazníkovému šetření provedeného s politickou reprezentací města Mostu a jeho zhodnocení.

Klíčová slova - Sociální vyloučení, marginalizace, Romové, Most

Abstrakt

Bachelor's work is trying to survey the solutions to the social exclusion problems of Roms as viewed by the council of Most. Concept of social exclusion and marginalisation is introduced in the theoretical section of the work. It also includes the problems conjoined with Romani ethnicity, it's history and official ways of solving the problems. The practical section is devoted to questionnaire enquiry carried out with the members of the council of Most and it's evaluation.

Keywords – Social exclusion, marginalisation, Roms, Most

Obsah:

I. Teoretická část

1.	Úvod.....	3
2.	Sociální vyloučení a sociální marginalizace.....	4
	2.1. Sociální vyloučení a sociální marginalizace v minulosti.....	7
3.	Romové a sociální marginalizace.....	7
	3.1. Historie Romů.....	10
	3.2. Romové na českém území.....	13
	3.3. Problematika romského etnika.....	17
	3.3.1. Vzdělání.....	17
	3.3.2. Nezaměstnanost.....	18
	3.3.3. Chudoba.....	19
	3.3.4. Bytová problematika.....	19
	3.4. Zajištění integrace Romů na národní úrovni.....	21
	3.4.1. Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny.....	21
	3.4.2. Rada vlády ČR pro národnostní menšiny.....	21
	3.4.3. Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013.....	22
4.	Město Most.....	24
	4.1. Sídliště Chanov.....	25
	4.2. Historie Romů ve starém Mostě před Chanovem.....	25
	4.3. Chanov.....	27
	4.4. Současný Chanov.....	28
5.	Integrovaný plán rozvoje města Mostu, „DEMOS“	29
	5.1. Hlavní cíle projektu DEMOS.....	29
	5.2. Analýzy dokumentu.....	31

6.	Politické strany	32
6.1.	Sdružení Mostečané Mostu (SMM).....	33
6.2.	Občanská demokratická strana (ODS).....	34
6.3.	Česká socialistická strana (ČSSD).....	36
6.4.	Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM).....	38
6.5.	TOP 09.....	39

II. Praktická část

7.	Výzkumné otázky	42
7.1.	Formulace hypotéz.....	42
8.	Sběr dat a průběh šetření	43
8.1.	Vyhodnocení výsledků šetření.....	44
8.2.	Vyhodnocení hypotéz	56
8.3.	Shrnutí výsledků.....	58
9.	Závěry a doporučení	59
10.	Zdroje a literatura	61
10.1.	Seznam tabulek a grafů.....	63
11.	Přílohy	I
	Příloha č. 1: Dotazník pro zastupitele.....	I
	Příloha č. 2: Dotazník pro členy stran.....	IV

I. Teoretická část

1. Úvod

Sociální vyloučení a sociální marginalizace mohou být pro někoho neznámé pojmy, přitom se většina z nás alespoň jednou za život přímo dotknou a ovlivní náš život. V první části, práce popisuje sociální vyloučení, sociální marginalizaci a jejich existenci v minulosti. Zaměřuje se hlavně na určitou skupinu vyloučených, a to na romské etnikum. Popisuje jejich vyloučení ze společnosti a samotnou problematiku tohoto etnika. Špatná vzdělanost, vysoká míra nezaměstnanosti, chudoba a bytová problematika. Zmiňuje romskou historii, cestu z Asie do Evropy a hlavně historii na území České republiky a ve městě Most. Postupné snahy o jejich integraci do společnosti od roku 1945, kdy do země přicházeli hlavně Romové ze Slovenska, o chybách bývalého režimu a snahách současné vlády. Je v ní popsána funkce několika vládních orgánů a projektů snažících se o nabídnutí lepších možností začleňování Romů do společnosti.

Dále je hlavním cílem, kromě popisu výše zmíněných problémů, zjistit názor zastupitelů na sociálně vyloučené a sociální exkluzi romského etnika v Mostě. Porovnání politických programů těch politických stran, jejichž členové se dostali do mosteckého zastupitelstva po volbách v roce 2010. Jaké mají programově zakotvené cíle a postupy k napomáhání vyřešení často těžké situace marginalizovaných skupin. Zda s politickými programy souhlasí nebo se jejich názory liší a jaký mají přehled o programu své strany. Primárně je práce zaměřena na romské etnikum žijící v Mostě, kde je několik vyloučených lokalit. Nejvíce viditelné je problémové sídliště Chanov, spadající právě pod správu města. Názory zastupitelů budou zjišťovány pomocí dotazníkového šetření.

Na závěr, práce zhodnotí získané informace, ze kterých vyvodí závěry a možné doporučení pro budoucí řešení otázek ohledně sociálně vyloučených.

2. Sociální vyloučení a sociální marginalizace

Sociální vyloučení je poměrně nový pojem, ve své stati jej popisuje Petr Mareš. „V posledních letech se v evropském politickém i sociálně vědním diskurzu objevuje se stále větší frekvencí pojem sociálního vyloučení (social exclusion), který nabývá na významu sám o sobě i jako substituent jiných konceptů, zejména konceptu chudoby. Nejde ovšem o nový analytický koncept, stejně jako není novým ani jev, který je takto označován. Proces sociálního vyloučení může být chápán téměř jako univerzální kulturní mechanismus, s nímž se v různých formách setkáváme snad ve všech společnostech, ať již časově či prostorově určených. Stejně tak se ve všech společnostech setkáváme s vylučovanými jedinci, sociálními kategoriemi i kolektivitami, i když formy a míra jejich vyloučení mohou být a jsou rozdílné. Od totálního vyloučení ze společnosti po vyloučení z jejich jistých aktivit, z práv, jež poskytuje svým členům. S jistou licencí lze za sociálního vyloučení označit i určité formy sociální distance ve společnosti. Ne nadarmo někteří autoři vidí souvislosti mezi exkluzí a nerovností“ (Sirovátka et al. 2002, 9).

Ve své studii pro Sociologický časopis Mareš (Mareš, 2000, 285), podává otázku, co však znamená sociální exkluze dnes a proč se o ní hovoří tam, kde se dříve hovořilo o chudobě? Tuto otázku mu zodpovídá Room (Room et al. 1990, at. dle Mareš), konstatuje, že přesun od konceptu chudoby ke konceptu sociální exkluze je výsledkem snahy zachytit nové rysy rostoucí chudoby 80. let našeho století: její přetrvávání v čase a prostorovou koncentraci doprovázenou zde marginalizací, patologickým jednáním a vzdorováním normám hlavního proudu společnosti, ale současně i závislostí na sociálním státu a rozpadem tradičních sociálních institucí, jako je například rodina. Není to jen záměna pojmů, ale i záměna předmětu zájmu.

Podobně sociální vyloučení popisuje i Keller. „Pojem sociální vyloučení začal být ojediněle používán od poloviny šedesátých let 20. století. Od počátku byl poznamenán dobou svého vzniku. V období všeobecného vzestupu a vysokých ambicí prakticky všech vrstev obyvatelstva upozorňoval na ostudné přežívání části populace, na kterou vůbec nepamatoval ekonomický rozmach, jenž všem ostatním zaručoval rostoucí blahobyť. Šlo o lidi, kteří v epoše příslibů stále vyšší modernizace celé společnosti působili jako živoucí přežitek starých časů.

Vyvolávali soucit, nikoliv však obavy. Nemohli nijak narušit a ohrozit sociální řád, který všem ostatním sliboval jistotu mnohonásobku. Postavení těchto lidí bylo sice ostudné, nijak nesouviselo s charakterem trhu práce. Jejich bída byla dána tím, že na žádnou práci nedosáhli, nikoliv tím, že by je práce ožebračovala“ (Keller, 2010, 168).

Pojem marginalizace se snaží přiblížit Lenka Sedláková. „Slovo „margo“, z něhož je pojmenování konceptu marginality odvozeno, má v řečtině dva významy: „hranice“ a „okraj“. Tyto dva významy nacházejí odraz i v sociologii – genealogie konceptu ukazuje, jak se marginál z člověka žijícího mezi dvěma světy přeměňuje v člověka žijícího na okraji společnosti. Koncepce marginality, jak ji do sociologie přinesl E. Park koncem 20. let, kdy se nesla stále v duchu chápání „margo“ jako hranice, oddělující různé kulturní světy, a marginálů jako jedinců, kteří v těchto dvou světech participují. Marginál, pro něhož můžeme použít synonymum „kulturní hybrid“, byl člověk trpící rozpory mezi hodnotami kultury, z níž pochází a v níž byl specializován, a kultury, ve které nyní žije“ (Sirovátka et al. 2002, 25). „Od 60. let prochází koncept marginality dvojitou proměnou: jednak původně kulturně založený koncept přesouvá svou pozornost k ekonomickým stránkám života, jednak „margo“ již není chápáno jako hranice mezi dvěma životními světy, ale jako okraj společnosti. Spolu s těmito významovými posuny i samo slovo „marginalita“ ustupuje pro nové pojetí výstižnějšímu „marginalizace“, koncept marginality ztrácí svoji svébytnost a postupně se oba výrazy jako zaměnitelné stávají součástí konceptu sociální exkluze, vznikajícího v 80. letech. (...) Vzniknuvší pojem „marginalizace“ odráží myšlenku, že člověk je odsunován na okraj procesem probíhajícím ve společnosti bez vlastního vlivu. Ne on, nýbrž struktura fungování společnosti je zodpovědná za jeho životní situaci“ (Sirovátka et al. 2002, 26).

Podle českého sociologa Kellera (2010) se pojem sociální vyloučení rychle šíří od konce sedmdesátých let, s tím, jak se rychle šíří nezaměstnanost a lidé ze všech vrstev mají stále větší problém dostat se na trh práce nebo se na něm alespoň udržet. Kvůli tomu jsou lidé vyloučeni nejen z pobírání mezd za vykonanou práci, možnost se odborově angažovat, zvyšovat svou praceschopnost díky vzdělání, ale hlavně se angažovat jako občané. Keller pokračuje myšlenkou francouzského sociologa Alaina Biha, podle něj zažil termín sociálního vyloučení

raketový vzestup právě proto, že pomohl zatemnit vztahy společenské reprodukce a vyloučit ze sociálněvědních disciplín kritické myšlení včetně marxismu. Keller tento koncept chápe ve dvou zcela odlišných rovinách. „Ve výrazně zavádějícím statickém pojetí označuje určitý stav, do něhož lidé upadli v důsledku své vlastní nedostatečnosti. Odpovědí se má stát právě náš soucit. Otázka mechanismů, které tyto lidi vyloučily z účasti na společenském bohatství, se ani v náznaku neklade. Toto pojetí navozuje představu, že fungování společnosti je v jádru správně, problémy představují pouze ti, kdo byli z tohoto fungování (kvůli své vlastní nedostatečnosti) přechodně, či trvale vyřazeni. Řešením je opět je do většinové společnosti zařadit. Hlavní problém společnosti tedy nespočívá v rozdělení na privilegované a diskriminované vrstvy, nýbrž v rozdílu mezi normálními integrovanými a více či méně problémovými vyloučenými. Opačné pojetí chápe sociální vyloučení (či spíše: vylučování) jako proces a snaží se vysvětlit, jak tento proces souvisí s fungováním trhu práce a ekonomického systému obecně a proč k němu dochází ve zvýšené míře právě v podmínkách postindustriální společnosti“ (Keller, 2010, 169). Druhý, dynamický přístup se tedy neomezuje pouze na problém, jak vyloučené opětovně začlenit zpět do společnosti. Uvažuje i nad tím, proč společnost své členy tedy vylučuje až na samotný kraj společnosti a proč se tato situace děje stále častěji. Přitom nepohlíží na oběti vyloučení jako na někoho kdo je vně systému, naopak se snaží odvodit jejich situaci z toho, co se děje uvnitř, přímo v jádru. „Chápe sociální vyloučení jako hrozbu, která plyne přímo z povahy společnosti a která ve svých důsledcích také celou společnost ohrožuje“ (Keller, 2010, 169). Jednodušší, statické pojetí bylo podporováno atmosférou šedesátých let, ostrůvky bídy byly ve společnosti bohatých a mocných ohraničeny se zdáním, že zaniknou. Naopak dynamické pojetí je stále aktuálnější, v situacích kdy bída a chudoba vyrůstají v místech blahobytu a hojnosti. Keller chápe sociální vyloučení na trhu práce jako jeden z nástrojů postindustriální společnosti k rostoucí ekonomice a ziskům „horních pater“. „Mechanismus sociálního vyloučení vyplývá přímo z logiky fungování postindustriální společnosti. Tato společnost znejišťuje práci a zhoršuje situaci zaměstnanců ve snaze kompenzovat snížené tempo růstu produktivity a zaručit i při tomto nižším tempu vyšší nárůst příjmů majitelů, akcionářů a horních pater řídicích pracovníků na úkor všech ostatních“ (Keller, 2010, 170).

2.1. Sociální vyloučení a sociální marginalizace v minulosti

Již v dávné minulosti můžeme najít plno znaků sociálního vyloučení. Například Athéňané jej používali jako preventivní opatření před nebezpečím ohrožujícím demokracii. „Každý rok rozhodovali Athéňané na sněmu, kdo je nebezpečný občanské svobodě, neboť baží po samovládě. Ten, jehož jméno bylo na keramických střepech používaných jako hlasovací lístky uvedeno nejčastěji, musel na 10 let opustit Athény“ (Sirovátka et al. 2002, 10). Stejně i „preventivní“ pogromy na židy ve středověku, za vinu se jim dávali morové epidemie, hony na čarodějnice, zatýkání a zavírání do koncentračních táborů nepohodlných ve Třetí říši.

„Vylučování a marginalizování ovšem nebyli jen ti, kdo řád a identitu dané kolektivity ohrožovali přímo svým jednáním (přímým narušováním jejich norem a tabu) či myšlením (střetem s jejími hodnotami, zpochybňováním jejich norem), ale i ti, kdo ji, jakožto „cizí“, ohrožovali pouhou jinakostí své existence. (...) Sociální vyloučení totiž představovalo a představuje pro lidské kolektivity také jeden z možných mechanismů formování, obnovování a posilování vlastní identity a udržení své integrity směrem dovnitř i navenek“ (Sirovátka et al. 2002, 10).

V současnosti mohou být sociálním vyloučením ohroženi migranti a menšiny, v České republice zejména Romové.

3. Romové a sociální marginalizace

Romská minorita v České republice patří mezi silně exkludované skupiny. Často doplácí na předsudky ze strany majority. Mají již od narození obtížnější postavení ve společnosti a hůře se prosazují v dospělosti, například na pracovním trhu.

Vyloučení Romů ze společnosti popisuje Štěpán Moravec. „Romem je ten, kdo se za Roma považuje. Tento význam si zaslouží upřesnění. Sebeidentifikovat se jako Rom, Čech nebo Angličan může znamenat mnoho různých věcí. Neměli bychom druhým podsouvat svůj vlastní způsob kolektivní sebeidentifikace. Ne všichni, kteří o sobě vědí, že jsou Romové, se hlásí k romské národnosti, k romskému národu. S takovým předpokladem jsou někdy interpretovány výsledky sčítání lidu z roku 2001, kdy svou romskou národnost deklarovalo jen něco přes

11 tisíc lidí žijících v České republice. Je zcela nepatřičné interpretovat tento výsledek jako nějaký nedostatek respondentů, o kterých jakoby přece jinak dobře víme, že jsou Romové. Také tvrzení, že všichni čeští Romové jsou si své romské národnosti dobře vědomi, ale mají nějaký zvláštní důvod nehlásit se k ní veřejně, například mají strach z možného zneužití takového údaje, je pouhou domněnkou“ (Hirt et al. 2006, 15). Jako Roma považuje pouze ty, které se za Romy sami považují. „Kultura, sebeidentifikace a fyzický vzhled jsou mimoběžné – v tom smyslu, že konformita ke kulturním vzorcům se získává výchovou, identita se ztvrzuje rozhodnutím a fyzická podoba je věcí genetické výbavy – není proto užitečné je na poli vědeckého nebo obecně kritického zkoumání nechávat smíšené do jedné pojmové směsi. Nositelé romské kultury se nemusí považovat za Romy. Ti, kteří se za ně považují, neumí ve skutečnosti praktikovat kulturní vzorce vlastní tradičnímu romskému prostředí. Romové kulturou mohou být světlolvasí i modroocí. Ti, kteří jsou jakožto Romové rozpoznáváni na základě toho, jak vypadají, mohou takové zařazení odmítnout, a jejich volba má pak přednost před každou kategorizací“ (Hirt et al. 2006, 18).

Podle Moravce je v České republice spojováno sociální vyloučení Romů s existencí sociálně vyloučených lokalit, jako je například Chanov. Ovšem ne vždy se jedná pouze o vymezené lokality. „Obrat sociálně vyloučená lokalita měl obrátit pozornost k situaci, kdy místní populace sociálně vyloučených Romů v rostoucí míře osidluje územně vymezitelné a namnoze také izolované urbanistické celky. V méně formálních kontextech se o nich hovoří úderně jako o ghettech a o procesu jejich vzniku jako o ghettoizaci. Spojení mělo také pomoci zdůraznit, že nejpalčivějším problémem české romské populace je situace sociálního vyloučení (a chudoby), ve které se nachází její významná část, a že tento nejpalčivější problém je především povahy sociální a ekonomické a jako k takové je dobré k ní přistupovat. Obecně se předpokládá, že když chudí a sociálně vyloučení žijí na jednom izolovaném místě, přičemž jsou navíc označeni odlišným fyzickým vzezřením jako příslušníci nějaké menšinové „etnické skupiny“, jejich problémy tím narůstají a pro společnost jako celek se tím situace konzervuje a stává se ještě hůře řešitelnou, nebo spíše ještě méně ovlivnitelnou. Obracet pozornost k takovým lokalitám je proto na místě. Nicméně problém sociálního vyloučení, ve kterém se nachází a do kterého se odstává významná část českých Romů, se neomezuje na

sociálně vyloučené lokality. Lidé, kteří jsou dlouhodobě bez zaměstnání, jsou zcela závislí na dávkách sociální podpory a sociální péče, lidé, kterým chybí dovednosti a sociální kapitál, potřebné pro životní dráhu, která je v naší společnosti považována za úspěšnou, kteří mají popřípadě naučené vzorce jednání, které jejich úspěch ztěžují nebo vylučují, lidé, jejichž znevýhodnění završují viditelné fyzické znaky, které z nich činí pravděpodobné oběti diskriminace – takoví lidé zdaleka nežijí jen pohromadě v územně vymezených enklávách“ (Hirt et al. 2006, 21).

Většina Romů v České republice se nachází v obtížné sociálně-ekonomické situaci. Lze ji shrnout asi takto: „Závažným celospolečenským problémem České republiky je existence chudých lidí a rodin, žijících dlouhodobě v závislosti na státním systému sociální ochrany, v podmínkách špatného bydlení, často v rámci izolovaných chudinských enkláv, v izolaci od společenských institucí, které jsou k dispozici většině obyvatel země, a bez perspektivy zlepšení této situace. Velká část těchto lidí jsou Romové, což mnoha konkrétními a popsitelnými způsoby ovlivňuje jak jejich vlastní situaci a výhled do budoucna, tak možnosti veřejných institucí tuto situaci změnit“ (Hirt et al. 2006, 25).

Dále se zmiňuje o tzv. romství, které podle něj vstupuje do problému sociálního vyloučení, rozdělil je na tři pojmenovatelné role. „Za prvé, jejich život je ovlivňován, většinou, negativně, tím, že je okolí za Romy považuje. Lidé, a skrze ně celé instituce, stojící na lidském jednání, zasahují do jejich života na základě vlastního, obvykle mylného porozumění tomu, kdo jsou a jací jsou Romové. (...) Živoucí ilustrací tohoto tvrzení jsou lidé, kteří se ocitli na ubytovně pro neplatiče, ačkoliv žádnými neplatiči nebyli a nevykazovali ani žádné jiné vlastnosti, které obvyklý stereotyp spojuje s „nepřizpůsobivými“. Lidé, kteří třeba jen čekali na přidělení normálního bytu od obce, nebo jejichž obecní byt se dostal do neobyvatelného stavu a bylo třeba ho rekonstruovat, lidé, pro které by bývalo bylo vhodné jiné řešení, byli umístěni mezi „nepřizpůsobivé“ patrně proto, že svým vzezřením byli Romy, a úřad je proto umístil tam, kam obvykle Romy umísťuje. (...) S někým, kdo je považován za Roma, je nakládáno jako s „nepřizpůsobivým“ (nepracovitým, málo snaživým a podobně), čímž se dostane do situace, kterou není schopen zvládnout, musí se na ní adaptovat a v důsledku se mezi „nepřizpůsobivé“ skutečně zařadí. (...) Za druhé, sociálně vyloučení Romové

vytvářejí a reprodukují specifickou (sub)kulturu nebo (sub)kultury, ve kterých se vyskytují struktury a prvky kultury slovenských Romů, kteří do české části Československa po druhé světové válce migrovali. O této (sub)kultuře se ovšem více předpokládá, než doopravdy ví, a laické předpoklady o ní, obvykle v podobě negativních předsudků, jsou zdrojem dalších omylů a startují další cykly sebenaplňujícího se proroctví. (...) Za třetí se sociálně vyloučení Romové jako Romové chápou. Jak už jsme byli uvedli, nemyslíme tím, že se všichni považují za součást romského národa nebo etnické komunity. Ale vědomí rozdělení světa na Romy a ty, kteří Romy nejsou, hraje v seberozumění sociálně vyloučených a jejich rozumění světu svou roli. Právě tak hraje roli jejich očekávání toho, že je okolí bude za Romy považovat“ (Hirt et al. 2006, 25). K těmto třem kategoriím dodává. „Cílem by mělo být umět rozpoznat všechny situace a kontexty, ve kterých romství sociálně vyloučených nehraje žádnou roli, a v těchto situacích od něj jednoduše odhlížet. V těch situacích a kontextech kde to, že sociálně vyloučení jsou Romové, svou roli hraje, máme vědět, jakou, neboli, což je totéž, máme vědět, co a proč v dané situaci označujeme za „romské“ (Hirt et al. 2006, 26).

3.1. Historie Romů

„Nejznámější a nejrozšířenější názor na původ Romů byl, že pocházejí z Egypta, odkud přišli do křesťanských zemí. V mnoha zemích je také pojmenovali podle jejich domnělého egyptského původu - Gitanos (ve španělštině), Gitanes (ve francouzštině) či Gypsies (v angličtině) - ale ve skutečnosti jsou tato jména patrně odvozena od názvu oblasti Malý Egypt na Peloponésu nebo v oblasti Malé Asie. V jižní a východní Evropě byli pojmenováni podle manichejské sekty kněžích Athiganoi - Atsiganos, z čehož vznikla další skupina pojmenování - Zingaro (v italštině), Tsigane (ve francouzštině), Zigeuner (v němčině), Cigáni (ve slovanských jazycích) i české Cikáni.

První krok k odpovědi na otázku, kdo jsou Romové, učinil náhodou v roce 1763 maďarský student teologie Štefan Váli, který se v Holandsku v Leydenu setkal s několika Indy - Malabary, kteří tam byli na studiích medicíny. Váliho zaujala jejich podobnost s Romy, které dobře znal ze svého maďarského domova. Nezůstal jen u vnějšího dojmu a zapsal si víc než tisíc malabarských slov, která používali, spolu s jejich významem. Když se vrátil do vlasti a zjišťoval u Romů

význam zapsaných slov, byl překvapen podobností jazyků. Na tento začátek navázalo podrobné studium, kterému se věnovala celá řada odborníků - lingvistů, historiků, etnologů. Indický původ Romů je dnes mimo jakoukoli pochybnost“ (romove.radio.cz, 2004). Podobně o původu Romů píše i Werner Cohn. „Cikánské dialekty vykazují indický vliv. Jazyk Romů a manušů, jakož i jazyk určitých dalších skupin, je indoevropským indickým jazykům zvláště blízký ve sféře lexikální a snad ještě bližší v oblasti gramatiky a fonologie. Toto svědectví nenechává žádné pochyby o tom, že předkové Cikánů přišli do Evropy z Indie“ (Cohn, 2009, 31).

„Dohady o tom, do které kasty Romové v přísně rozdělené indické společnosti náleželi, vedou mezi sebou dlouhá léta lingvisté i historikové. Většina odborníků však předpokládá, že Romové patřili k nejspodnější kastě. (Indická společnost se dělila na nejvyšší kasty brahmínů (kněží), po ní následovala kasta kšátriů (vládci a bojovníci) a vajíjů (řemeslníci, rolníci, obchodníci). Nižší kastou byli šúdrové (sluhové a pomocné síly) a nejnižší kasta byli tzv. nedotknutelní. Příslušnost Romů k této kastě by vysvětlovala i důvod, proč Romové začali Indii od 8. století opouštět. Tento časový údaj potvrzuje i fakt, že v jejich jazyce nejsou zachyceny změny, ke kterým došlo v příbuzných indických jazycích později. Je možné, že Romy z Indie vyhnala i častá sucha a s nimi spojený nedostatek potravy, nebo se chtěli vymanit z přísně rozdělené indické kastovní společnosti a hledat nová "odbytiště" pro své výrobky a služby. O indickém původu svědčí nejen jazyk, ale i překvapivá podobnost některých zvyků, podobná společenská struktura, výběr povolání, stejná technologie zpracování kovů aj. Romskou historii mohli nejpřesněji vypátrat lingvisté podle vývoje romských dialektů. Díky tomu, že vývoj jazyků má své zákony, mohli lingvisté nejpřesněji určit dobu a místa pobytu. Díky tomuto osvětlení můžeme postup Romů z Indie do Evropy odhadnout s větší přesností.

Dle názoru lingvistů a historiků Romové postupovali z Indie v závislosti na geografických podmínkách přes Mezopotámii na Blízký východ, do asijské části Turecka, kde se velká část Romů zastavila a setrvala asi tři století (12. - 15. století). Tato doba jim pomohla v první orientaci v nové kultuře a ulehčila pozdější postup Evropou. V souvislosti s mongolskou a tureckou expanzí pokračovali přes Malou Asii a Balkán, nějakou dobu asi pobýli v Řecku, o čemž

svědčí četná řecká slova v romštině, a dále postupovali údolím Dunaje do střední Evropy. Jiná větev přešla Arménii, Kavkaz, později Rusko a dosáhla až Skandinávie“ (romove.radio.cz, 2004).

I o tomto se zmiňuje Werner Cohn. „Kromě toho vykazuje cikánština lexikální výpůjčky z jazyků Středního východu, zejména z perštiny, kurdštiny a arménštiny, a také významný vliv lexika řeckého. Na základě uvedené skutečnosti můžeme uzavřít zjištěním, že všechny cikánské skupiny, jejichž jazyky byly analyzovány, strávily pravděpodobně určitý čas v jazykové oblasti Středního východu a Řecka“ (Cohn, 2009, 31).

„V 15. století byli již Romové rozptýleni po celé Evropě, Anglii a Skotsko z toho nevyjímaje. Zpočátku tito lidé budili zvědavost a jejich exotické vzezření dávalo podnět k různým úvahám o důvodech jejich toulavého života a domněnkám o jejich pravlasti. Evropské obyvatelstvo bylo tedy zpočátku ke kočovníkům shovívavé, přijímalo je jako kající křesťanské poutníky, za které se vydávali. Kronikáři popisují jejich vzezření a přirovnávají je k Tatarům. Tmavá kůže, k městům se blížili v dlouhých karavanách, někteří pěšky, jiní na koních, s vozy plnými zavazadel, žen a dětí. Střední Evropa si ještě dobře pamatovala tatarské nájezdy a Romové, kteří si byli dobře vědomi své podobnosti s Tatary, se představovali jako mírumilovní lidé a dobří křesťané. Někde Romy dokonce vítali, protože přinášeli nové technologie zpracování železa a kovů, přinášeli nové zkušenosti a přicházeli - alespoň podle svých výpovědí - od Božího hrobu. Středověký člověk, který setrval na jednom místě, chápal mimo jiné putování jako formu oběti, pokání. Proto považoval i lid, který stále putuje, za kajícího. Tyto představy Romové podpořili vlastními legendami. Snažili se obyvatele středověkých měst přesvědčit, že svým putováním musí činit pokání za hříchy svých otců, kteří odmítli přijmout Pannu Marii s Ježíškem, když utíkali před Herodesem do Egypta.

Další všeobecně rozšířenou legendou bylo ospravedlnění kočovného života jako trest za to, že zapřeli křesťanství, a sedm let musí tuto zradu odpykávat neustálým putováním z místa na místo. V evropském prostředí se ocitli Romové ve zcela zvláštní situaci, protože jejich skupinové neformální normy nebyly vždy v souladu s normativním a hodnotovým systémem okolního většinového obyvatelstva. Proto je pro Romy dodnes těžké nalézt kompromis, podle kterých

norem se chovat. Romové žili vždy v uzavřených skupinách a odstup majoritních společností k nim toto uzavření se do svého skupinového světa ještě posílil. Většinová společnost byla a bohužel zůstává pro Romy cizí skupinou, která je v minulosti odmítala, a proto se k ní bez rozpaků chovají jako k "nevlastním", které není ostudné všelijak podvádět a různě "zkoušet" (romove.radio.cz, 2004).

3.2. Romové na českém území

Za první republiky byli Romové oficiálně uznáni za svébytnou národnostní menšinu, ve sčítání lidu v roce 1921 byla romská národnost, stejně jako židovská, zvláště vymezena. „Československo nadále vůči Romům uplatňovalo zákon o potulce z roku 1885 a státní úřady jim věnovaly mimořádnou pozornost. Snaha o asimilaci se projevila v roce 1927 přijetím zákona č. 117 o potulných Cikánech, ke kterému o necelý rok později přibyla i prováděcí nařízení, čímž praktická stránka „řešení romské otázky“ nabyla zcela konkrétní podobu: zásadní význam se připisoval řádně vedené evidenci Romů, resp. Soupisům všech kočovníků, mezi něž se počítali i Romové polousedlí (tedy ti, kteří se přes zimu zdržovali na stálém místě, nicméně během sezóny cestovali za prací)“ (Fraser, 2002, 272).

Při projednávání návrhu zákona nebyli všichni poslanci jednotní a stavěli se k tomu velmi rozdílně. Ale i přes protesty zákon schválili a došlo k prvnímu soupisu Romů mezi roky 1928 a 1929. „Téměř čtyřicet tisíc Romů starších čtrnácti let, kteří byli zaevidováni, byla následně vystavena „cikánská legitimace“. Pokud se na výzvu státních orgánů k šetření nedostavili, hrozily jim nejrůznější tresty, ať již zabavení určité části majetku nebo odejmutí průkazu. Cikánské legitimace, které byli povinni při sobě neustále nosit a na požádání státních úřadů se jimi prokazovat, byly postupem času vydávány nejen kočovným či polokočovným Romům, ale vůbec všem Romům na území republiky, čímž byli příslušníci romského etnika za pomoci legislativy záměrně vyloučeni z občanské společnosti a soustavně stigmatizováni“ (Fraser, 2002, 272).

„Cikánské legitimace“ byly knížky, ve kterých na první straně bylo evidenční číslo, jméno a státní příslušnost. Druhá strana obsahovala osobní data, stav, řeči, jenž držitel ovládal a jeho podpis. Třetí strana obsahovala popis držitele legitimace, případně jeho zvláštní znamení. Další strany byly pro otisky všech deseti prstů, toto opatření mělo být proti případnému padělání legitimací.

„Ke konci třicátých let se do Československa uchýlila řada romských rodin, které prchaly z nacistického Německa a okupovaného Rakouska. Na sklonku roku 1939 nařídilo protektorátní ministerstvo vnitra oběžníkem všem podřízeným úřadům, aby Romy vyzvaly k okamžitému usazení, na něž byla určena dvouměsíční lhůta. Ti z nich, kteří se nařizení, byli umísťováni do kárných pracovních táborů, zřízených v souladu s nařízeními vlády z března a dubna téhož roku: Romové z Čech do tábora v Letech u Písku, moravští Romové pak do Hodonína u Kunštátu“ (Fraser, 2002, 274).

Později byly tyto tábory změněny na sběrné a ještě později na tábory cikánské. Do táborů byli umísťováni Romové definovaní jako osoby bez zaměstnání nebo osoby, na které by měla být uvalena policejní preventivní vazba. „Ti pak byli s ostatními rodinnými příslušníky okamžitě převezeni do cikánských táborů. Ostatní Romové byli „pouze“ varováni, že zanechají-li zaměstnání či projeví-li nechuť k práci, bude s nimi naloženo stejně“ (Fraser, 2002, 274).

Ve válečném období se mnoho Romů také posílalo do vyhlazovacích táborů v Polsku. „Mezi dubnem 1942 a únorem 1944 bylo vypraveno čtrnáct transportů tzv. „asociálů“, mezi něž Romové na základě taxativního vymezení patřili. Zpravidla se však jednalo o jednotlivce, které do transportů zařadila kriminální ústředna v Praze. Z Letů samotných pak byly do Osvětimi vypraveny tři zvláštní transporty, první v prosinci 1942 do koncentračního tábora v Osvětimi, druhý v březnu 1943 do cikánského tábora v Osvětimi II-Březince a třetí tamtéž o tři měsíce později. Vysoká úmrtnost zasáhla i cikánský tábor v Hodoníně a rovněž odtud byly v prosinci 1942, v srpnu 1943 a v lednu 1944 vypraveny transporty do osvětimského tábora. V menších skupinách pak byli Romové coby asociálové přemístěni do Osvětimi ještě v říjnu 1943 a v lednu 1944“ (Fraser, 2002, 274).

Po roce 1945 probíhalo sčítání romské populace mnoha způsoby. „Nejprve dvěma zvláštními soupisy ministerstva vnitra, pak příležitostně a později pravidelnými evidencemi národních výborů a rovněž při oficiálních populačních cenzech. Dosažené výsledky však reálnou skutečnost v té či oné míře pokaždé podhodnocovaly“ (Nečas, 2002, 84). Soupisy prováděné bezpečnostními složkami se výhradně zabývaly kočovnou částí romské populace, těmto soupisům tedy unikali usedlí Romové a ti, kteří se báli možných postihů. Na národních výborech se evidovaly pouze rodiny, vyžadující sociální péči a nikoliv Romy integrující se do

majoritní společnosti. Po druhé světové válce žilo v českých zemích nanejvýš 1000 Romů. Díky silnému přistěhovalectví a přirozenou reprodukci se jejich populace prudce zvýšila. Pocházejí ale z jiných oblastí, než jsou nyníjší místa jejich pobytu. „Romové k nám přicházeli buď jako kočovní přes Rumunsko a Maďarsko z Balkánu, nebo jako usedlí a polousedlí z koncentrací na Slovensku, zejména z jeho východní části“ (Nečas, 2002, 85).

Velmi hojná a dlouho trvající migrace je stěhování Romů z agrárního slovenského prostředí do českého pohraničí a především do českých průmyslových aglomerací. „Mobilita mezi Slovenskem a českými zeměmi byla především určitým východiskem ze situace, která vyplývala z hluboké krize existenčních perspektiv této populace. Ještě koncem r. 1973 z celkového počtu 179 000 slovenských Romů žilo 44 705 osob bez jakékoliv pracovní příležitosti v 6 195 primitivních chatrčích; nejhorší poměry přitom panovaly na východním Slovensku, kde byly romské osady izolovány i několikakilometrovými vzdálenostmi od nejbližších vesnic a chyběly k nim přístupové cesty, postrádaly zdroje pitné vody a kanalizace, nebyly elektrifikovány. Dosídlování pohraničí a obnova válkou narušeného hospodářského života, stejně jako pozdější industrializace nabízely v případě této romské populace řešení jejich kategoriálních problémů, především pracovních a bytových“ (Nečas, 2002, 85). Díky tomu připadaly Romům průmyslové pohraniční města jako Most a blízké okolí jako nádherné místo, kde získají lepší bydlení a hlavně dobře placenou práci. Mezi první průkopníky patří řada mladých Romů, během své vojenské služby mohli poznat možnosti skrývající se v „pohádkových městech“. Díky odvaze a touze po lepším sociálním a ekonomickém životě se do měst vraceli již se svými ženami a ukázali další cestu svému příbuzenstvu, jenž se zatím neodhodlalo k podobnému kroku. „Kolektivní nápodoba tak podněcovala a vedla ke zrodu řetězových migrací: jednotlivými jejich články byly rodiny a klany, které se stávaly v nových lokalitách imigračními jádry a jejichž členové byli mnohdy jen pasivními přistěhovalci – historická zkušenost a soudržnost je nutila následovat vystěhovalecké průkopníky z řad svého příbuzenstva“ (Nečas, 2002, 86).

Mezi časté cílové destinace můžeme řadit město Sokolov, severní Čechy s městy Ústí nad Labem, Teplice, Most a Chomutov. Severní Moravu s Ostravou a jejím okolím a hlavní město, Prahu. V jižních Čechách potom pouze

českokrumlovský okres. „Podle krajů obývala více než čtvrtina celkového množství romské populace Severočeský kraj, kde měli Romové také nejvyšší zastoupení v úhrnu obyvatelstva. Za Severočeským krajem zaujímaly další pořadí v hustotě romské populace kraj Severomoravský a kraj Západočeský, kde v prvním případě žila pětina a ve druhém sedmina z celkového počtu Romů; relativním zastoupení romské populace si však oba kraje vyměnily svá místa. Naprosto nejméně Romů sídlilo v Jihočeském kraji s výjimkou jeho českokrumlovského okresu, který se v podílu romské populace z úhrnu obyvatelstva blížil severočeským okresům“ (Nečas, 2002, 88). Práce, kvůli které Romové do Čech přicházeli, se tolik nepodobala jejich minulým profesím jako muzikant, překupník nebo kovář. Čím dál častěji se nechávají najímat i na sezónní práce. „Tradiční způsob života vytvářel základ ekonomicko-sociálního soužití mezi romskou a neromskou populací. Romští kováři tím, že zpracovávali použitý a méně hodnotný materiál, byli tržně přijatelnými výrobci hlavně pro sociálně slabší vrstvy venkovské společnosti. Podobně i sezónní práce a služby byly předpokladem oboustranně výhodného vztahu mezi romskou osadou a nedalekou vesnicí“ (Nečas, 2002, 90).

Ovšem po skončení války celé toto soužití vzalo za své. Zájem o romské řemeslníky ustal a v nově vznikajících zemědělských kolektivních podnicích se již nepočítalo s najímáním na sezónní práce. Díky tomu se romští přistěhovalci začali uplatňovat v jiných profesích. Tam kde nebyla potřeba žádná kvalifikace, pouze jen manuální zručnost. „Muži byli zaměstnáváni jako nádeníci ve stavebnictví, zejména při výkopech a pomocných pracích, nebo v dopravě jako závozníci, při údržbě železničního svršku, vykládce vagónů a rozvozu uhlí, dále v komunálních a technických službách jako popeláři, metaři a sběrači surovin, řidčeji také jako pomocní dělníci v průmyslových závodech, v hutích a dokonce i v dolech. Ženy pracovaly převážně jako uklízečky nebo myčky nádobí v podnicích veřejného stravování“ (Nečas, 2002, 91).

3.3. Problematika romského etnika

Vyloučení romského etnika se začalo projevovat po pádu komunismu v České republice. Předtím se nezveřejňovala problematika tohoto etnika například v médiích, byla uměle vytvářena pracovní místa a nedostatečně fungující integrační strategie. Nefunkčnost těchto plánů se projevila až po delší době.

„Problémy, které souvisí s touto minoritní společností, zná jak odborná, tak i laická veřejnost. Jde především o problémy úzce související s axiologickou strukturou (vzdělávání, nezaměstnanost. Životní styl aj.), mentalitou komunity, a jsou to i nedostatky týkající se existenčních obtíží (mj. bytová problematika, hygienické podmínky). Také vzájemné interakce a soužití s většinovou společností. V této rovině se často setkáváme s předsudky, stereotypy, rasismem, diskriminací, xenofobií a dalšími pro zdravou společnost negativními jevy“ (Kaleja et al., 2009, 109).

3.3.1. Vzdelání

Eva Šotolová poukazuje na nedostatečné vzdělání jako hlavní překážku integraci Romů do společnosti. „Podmínkou zvýšení vzdělanostní úrovně romského etnika je akceptování etnických, sociálních a kulturních odlišností ve výchovně-vzdělávacím procesu. Zdá se být obtížné umisťovat ve školách děti, aniž by byly postupně integrovány do společnosti, ve které se cítí být naprostými cizinci.(...) Úroveň vzdělání romské populace je neobyčejně nízká. Projevuje se negramotností ve starších věkových skupinách a rozsáhlou pologramotností u mladších věkových skupin. S rostoucím věkem přibývá zastoupení negramotných osob. Nízkou vzdělanostní úroveň mají i Romové mladší věkové kategorie, většinou prošli jen základním vzděláním bez další kvalifikace.

Výzkumy bylo zjištěno, že romské děti v porovnání s ostatními dětmi častěji propadají a jsou klasifikovány druhým nebo třetím stupněm z chování. Mnohem častěji ukončují školní docházku v nižším než závěrečném ročníku nebo jsou přeřazovány do zvláštních škol, případně jsou na ZvŠ zařazeny hned na počátku školní docházky. Minimální procento Romů studuje na středních a vysokých školách“ (Šotolová, 2001, 42). O problematice vzdělání u Romů píše také Pavel Říčan. Přímou se zmiňuje o rozdílném přístupu ke vzdělání a výchově v romských rodinách. „Romové chápou školu jako „bílou“, víceméně represivní instituci. Mají k ní a priori nedůvěru, a ta se přirozeně přenáší na dítě. Tuto nedůvěru je třeba prolomit nebo aspoň oslabit. Bez podpory rodičů nemá učitel romských dětí valnou naději na úspěch“ (Říčan, 1998, 113).

3.3.2. Nezaměstnanost

S nedostatečným vzděláním souvisí také nezaměstnanost. „Hlavními příčinami vysoké míry nezaměstnanosti romské populace jsou nízká vzdělanostní úroveň a kvalifikace napříč celou populací (80% populace má jen základní vzdělání, 90% populace je v 9. Třídě klasifikace zaměstnanosti, což představuje pomocné a nekvalifikované dělníky)“ (Navrátil et al., 2003,61). Tento text napsala Ivana Šimíková ve svojí stati Romové jako sociálně vyloučená skupina. Upozorňuje na velkou problematiku nezaměstnanosti mezi Romy. „Situace celé komunity romských obyvatel je charakterizovatelná ztíženou situací a přístupem na trh práce. Údaje o míře nezaměstnanosti romské populace se opírají jak o zastaralé (z roku 1998) odhady počtu Romů evidovaných na úřadech práce, kde dochází pravděpodobně k výraznému zkreslení mimo jiné z důvodu existence velkého množství neevidovaných nezaměstnaných (podle evidence) až k 70% (kvalifikované odhady). Současně však situace může ovlivňovat možnost nepravé nezaměstnanosti, která je nejčastěji vnímána jako cílená registrace na úřadu práce vedená snahou získat sociální dávky, zdravotní a sociální pojištění“ (Navrátil et al., 2003, 61).

3.3.3. Chudoba

Díky znevýhodněné situaci na trhu práce je chudoba dalším problémem romské menšiny. Mnohdy jsou odkázáni pouze na vyplacení sociálních dávek, ty jsou ovšem vypočítané aby dorovnali životní minimum dané rodiny. „Životní minimum je však zkonstruováno tak, aby překlenovalo pouze krátkodobou nepříznivou sociální situaci, která nejčastěji vzniká při ztrátě zaměstnání a trvá do nalezení nového pracovního místa, není v něm však zahrnuto riziko, že tato doba může být dlouhá až několik let. Životní standard, který dovolují příjmy plynoucí dlouhodobě pouze z dávek sociální péče, se nemůže rovnat průměrnému životnímu standardu platnému v dané společnosti“ (Navrátil et al., 2003, 66). Kvůli této omezené finanční situaci nemohou takto postižení lidé kupovat předměty dlouhodobé spotřeby, vyrovnat se s neočekávanými úhradami vznikající ze životních událostí a mají blokované finanční služby, např. půjčky, spoření a pojištění.

Alternativou se Romům jeví vysoko úrokové půjčky, tzv. lichva. „Poměrně novým fenoménem, který je spojen s chudými rodinami z romské komunity, je tzv.

lichva. Jde o systém finanční půjčky v rámci „komunity“ na vysoký, většinou 100% úrok. Půjčka na tak vysoký úrok vede k rychlému vzniku závislosti klienta na bludném kruhu lichvy. Tento fenomén se stal velkým problémem v některých městech, např. v Ústí nad Labem a Ostravě“ (Navrátil et al., 2003, 67).

Chudoba vede k dalšímu vylučování ze společnosti. Od znevýhodněného přístupu ke vzdělání až ke zhoršené zdravotní situaci (Navrátil et al., 2003).

3.3.4. Bytová problematika

„Změna politických a ekonomických poměrů po roce 1990 nastartovala ekonomické a sociální rozrůznění obyvatel a tím vytvořila předpoklad pro zesílení sociálně-prostorové diferenciací“ (Baršová et al., 2002, 27). Po restitucích v 90. letech se mnoho domů, především z center měst navrátilo zpět původním majitelům. Část sociálně slabých romských rodin se proto dostala do soukromého nájemního sektoru, kde je minimální prostor pro sociální ohled. Přísné regulované nájemné bylo pro většinu z nich neúnosné a majitelé domů přednostně vystěhovali romské rodiny, aby měli za jiný pronájem jejich bytů větší zisk. „Tradiční typy bydlení, roztroušená chudá romská obydlí v centrech měst, která jsou z hlediska sociálního vyloučení nejméně problematická, jsou procesem transformace ohrožena. Romové jsou vytěšňováni z center měst na periferii“ (Baršová et al., 2002, 27).

Dalším zhoršením stavu sociálně slabých a marginalizovaných skupin přispěla privatizace bytového obcí. Ta podstatně zesílila tlak na vystěhování těchto skupin uživatelů bytu, protože byli z tohoto procesu předem vyloučeni. „Bydlení sociálně slabých Romů negativně ovlivnila také centrální absence strategického a koncepčního přístupu k problematice sociálního bydlení, která přetrvává doposud. Převod státního bytového fondu do vlastnictví obcí nebyl doprovázen přijetím centrálních pravidel pro nakládání s ním. Zaniklý přidělový socialistický systém hospodaření s byty, na němž byla podstatná část Romů závislá, nebyl nahrazen novým modelem sociálního bydlení“ (Baršová et al., 2002, 28).

Autorka Ivana Šimíková problematiku bydlení Romů sepsala do několika bodů. „Problematika bydlení týkající se Romů se vyznačuje následujícími charakteristikami:

- koncentrace romských obyvatel v nevyhovujícím starém bytovém fondu v majetku státu;
- segregační praktiky obcí;
- nucená (samo)segregace, nemožnost pronajmout si byt v jiné lokalitě z důvodů častých rasových předsudků nájemců;
- vznik ghatt/enkláv;
- nelegální obsazování bytů, bydlení bez nájemní smlouvy – nemožnost získat příspěvek na bydlení, promítnutí do dávky životního minima, na kterou má obyvatel nárok;
- v příspěvku na bydlení se nepočítá s doplatky na zálohách při ročním zúčtování (dluhy na nájemném, vystěhovávání, holobyty, izolace);
- zneužívání majitelů domů a bytů neschopnosti části romské komunity orientovat se v úředních postupech a tendence přistoupit na nabídku, která se jim zdá situačně přínosná, nicméně z dlouhodobější perspektivy je zcela nevýhodná, a navíc někdy dokonce na pomezí nelegálního postupu“ (Navrátil et al., 2003, 70).

3.4. Zajištění integrace Romů na národní úrovni

V minulosti byly zřízeny dva poradní orgány vlády, pro řešení problematiky s menšinami a romským etnikem. „Dlouhodobě se na centrální úrovni romskou integrací zabývají dva poradní orgány vlády – Rada vlády ČR pro národnostní menšiny a Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny“ (vlada.cz, 2010).

3.4.1. Rada vlády ČR pro záležitosti romské menšiny

Byla založena v roce 1997 pod jiným názvem: Meziresortní komise pro záležitosti romské komunity. V roce 2001 se přejmenovala na současný název. „Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity je stálým poradním a iniciačním orgánem vlády pro otázky romské komunity. Rada systémově napomáhá integraci romské komunity do společnosti. Zabezpečuje součinnost resortů odpovědných za realizaci dílčích opatření a plnění úkolů, vyplývajících z usnesení vlády a mezinárodních smluv, jimiž je Česká republika vázána. Soustřeďuje, projednává a předkládá vládě informace, podklady a návrhy pro tvorbu a uplatňování politiky vlády v oblasti integrace romských komunit“ (vlada.cz, 2010).

3.4.2. Rada vlády ČR pro národnostní menšiny

Na pomoc a řešení problémů národnostních menšin žijících na území ČR byla založena Rada vlády ČR pro národnostní menšiny. „Rada je poradním a iniciativním orgánem vlády pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků. Současná Rada je zřízena ve smyslu § 6 zákona č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšiny a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů“ (vlada.cz, 2010). Rada má celkem 30 členů, zástupce ministerstev, zástupce Kanceláře prezidenta republiky, zástupce kanceláře Veřejného ochránce práv, zmocněnce vlády pro lidská práva, a zástupci dvanácti národnostních menšin. „Členy této Rady jsou vedle zástupců orgánů veřejné správy zástupci dvanácti národnostních menšin. Romové mají v této Radě tři zástupce“ (vlada.cz, 2010).

3.4.3. Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013

Na podnět Rady vlády ČR pro záležitosti romské menšiny a tehdejšího ministra pro lidská práva, Michaela Kocába, byla sepsána Koncepce romské integrace pro určité období. Koncepce má hlavní cíl, bezkonfliktní soužití mezi romskou menšinou a většinovou společností. „Dne 21. prosince 2009 přijala vláda ČR usnesením č. 1572 materiál *Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013*. Jedná se o strategický dokument, který obsahuje opatření směřující k vyrovnání šancí a vstupních znevýhodnění Romů, jenž jim brání plnohodnotně participovat na kulturním, společenském, ekonomickém a politickém životě většinové společnosti. Hlavním cílem politiky státu v oblasti romské integrace je plné zapojení Romů do společnosti a zlepšení jejich postavení ve všech sférách života. Vláda si klade za cíl dosáhnout zlepšení sociálního postavení Romů v klíčových oblastech jejich života jako je vzdělávání a pracovní trh, bydlení, oblast sociální a zdravotní ochrany. Dále usiluje o dosažení porozumění mezi příslušníky romských komunit a ostatní společností. Kromě řešení sociálních otázek se materiál zaměřuje i na rozvoj a uchování romského jazyka i na důstojné uctění obětí romského holocaustu“ (vlada.cz, 2010). Koncepce počítá s pomocí krajů a obcí se začleňováním Romů do většinové společnosti. „Důležitými subjekty romské integrace jsou krajské úřady, které zřizují funkci krajských koordinátorů pro romské záležitosti. Jejich činnost je legislativně ukotvena v zákoně č. 129/2000

Sb., o krajích, ve znění zákona č. 231/2002 Sb. a je cílená na koordinaci a metodickou podporu dalších subjektů na lokální úrovni za účelem zlepšení sociální, kulturní i politické situace Romů. Klíčovou pozici v realizaci Koncepce mají v rámci přenesené působnosti obecní úřady obcí s rozšířenou působností, které by měly ve vztahu k Romům uplatňovat integrační politiku. V rámci těchto obecních úřadů působí pracovníci zajišťující integraci příslušníků romských komunit ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností. Pracovníci zjišťují a prosazují naplňování potřeb místních romských komunit, řeší dílčí problémy v sociálně vyloučených romských lokalitách a aktivně se zapojují do tvorby strategií obcí i měst směřujících ke zlepšení situace znevýhodněných Romů“ (vlada.cz, 2010).

Na konci Koncepce je kapitola s názvem Realizační plán Koncepce romské integrace 2010 – 2013. V té jsou vypsány tzv. úkoly jednotlivým subjektům a ty by se podle nich měli řídit. Pro příklad zde uvádím pouze body týkající se obcí.

- „Průběžně aktivně vyhledávat ohrožené skupiny příslušníků romských komunit žijící v sociálně vyloučených romských lokalitách, zejména romské děti, u nichž je ohrožen zdravý vývoj; děti a mládež ohrožené kriminalitou a dalšími společensky rizikovými jevy; oběti domácího násilí, lichvy a kriminality a včas intervenovat do jejich situace a koordinovat aktivity subjektů zapojených do řešení jejich obtížné situace.
- Průběžně vytvářet střednědobé plány rozvoje sociálních služeb a zajišťovat dostupnost sociálních služeb a vzdělávacích programů ke stabilizaci socioekonomické situace sociálně vyloučených Romů, programů ke zlepšení zdravotního stavu, bytové situace a bezpečnosti romských komunit; podporovat naplňování práv příslušníků romských komunit ve své spádové oblasti.
- Monitorovat průběžně přístup nízkopříjmových romských domácností k bydlení, zajišťovat dostupnost sociálních forem bydlení pro tyto domácnosti.
- Vytvářet průběžně obecní vyhlášky k systému přidělování obecních bytů, které budou obsahovat nediskriminující, transparentní a spravedlivé podmínky přístupu občanů k obecnímu bydlení.
- Průběžně a včasně předcházet ztrátě bydlení u romských nájemců v důsledku vzniku dluhů na nájmu u obecních bytů, využívat zákonné

prostředky a další preventivní nástroje ve spolupráci se zainteresovanými subjekty v oblasti bydlení.

- Podporovat průběžně ve spolupráci s úřady práce rozvoj lokálního pracovního trhu, rozvíjet sociální podnikání ve své spádové oblasti a umožnit sociálním podnikům zaměstnávajícím osoby znevýhodněné na trhu práce přístup k veřejným zakázkám obce.
- Průběžně ve spolupráci s Policií ČR vyhodnocovat bezpečnostní rizika ve vztahu k romským komunitám v souvislosti s působením pravicových extremistů ve spádové oblasti, s výskytem kriminality a dalších rizikových forem chování v sociálně vyloučených romských lokalitách; vytvářet lokální strategie ke zlepšení bezpečnostní situace místních romských komunit a rozvíjet síť programů k eliminaci bezpečnostních rizik“ (vlada.cz, 2010).

4. Město Most

Most je statutární město s asi 67000 obyvatel v severozápadních Čechách. „1040 – první zmínku o existenci Mostu nacházíme v Kosmově Kronice české. Pons Gnevin iuxta fluvium Belinam (Hněvův most nad řekou Bílinou) je uveden při líčení válečných událostí mezi německým císařem Jindřichem III. a knížetem Břetislavem I. v letech 1039 a 1040“ (mesto-most.cz, 2009). Postupem času získává osada městská privilegia a bohatne díky obchodu. Leželo na obchodní křižovatce mezi Prahou a Freibergem v Německu. „V průběhu třicetileté války se v držení města i hradu postupně vystřídala císařská, saská i švédská vojska. V roce 1639 Most obsadili Švédové, v jejichž držení byl do konce války. Příčinou zvýšeného plenění města byla snaha o dobytí hradu Hněvína. Po válce Most upadá do stagnace a ztrácí svůj hospodářský i politický význam. Mostečané žádají císaře Ferdinanda III. o povolení zbourat hrad, který pro ně byl zdrojem utrpení. Hrad je v letech 1651–53 zbourán“ (mesto-most.cz, 2009). Válkou zničené město upadlo ve druhé polovině 17. století do období stagnace a úpadku. Tato doba trvala přibližně dvě stě let, kdy se objevily obrovské zásoby uhlí. Díky tomu začalo město na konci 19. století opět vzkvétat. Druhou světovou válkou bylo značně poničeno, kvůli nepřesným náletům spojeneckých bombardérů na rafinerii kousek od města. Po nástupu komunistické vlády se na její nátlak rozhodlo město Most zbourat a postavit nové město vedle, aby se uvolnila obrovská ložiska uhlí.

„V druhé polovině 20 století muselo město ustoupit těžbě hnědého uhlí a na opačném břehu řeky vznikl Most nový. Architektonické plány byly řešeny velkoryse a síť širokých ulic s rozlehlými parky se může dnes srovnávat s velkými evropskými městy. Moderní město na svojí historii ale nezapomíná a snaží se ji přiblížit dnešním lidem. Život se tak díky rekultivacím vrací do míst, kde se po desetiletí intenzivně těžilo“ (mesto-most.cz, 2010). Současné město má přibližně 67 000 obyvatel, jedná se o statutární město v čele s primátorem Vlastimilem Vozkou.

4.1. Sídliště Chanov

Chanovské sídliště vzniklo v druhé polovině 70. let minulého století. Mělo být řešením pro otázku romského soužití s majoritním obyvatelstvem. Doba ovšem ukázala, že toto řešení bylo špatné. „Během posledních dvaceti let se Chanov stal proslulým fenoménem. Jen stěží byste v České republice hledali člověka, pro kterého by bylo toto slovo absolutně neznámým pojmem. Polorozebrané domy, nepořádek, nezaměstnanost, dluhy na nájemném, kriminalita, drogy, ale též bezradnost a apatie jsou jevy, které jsou nedílnou součástí každodenní reality tohoto svérázného sídlištního útvaru. Obyvatelstvo Chanova je z naprosté většiny tvořeno romskou populací a právě tento fakt byl a je stále hlavním faktorem ovlivňujícím utváření názorů veřejnosti na janovskou problematiku. Problémy janovského sídliště jsou často chápány jako problémy romské menšiny“ (Jakoubek et al. 2008, 81).

4.2. Historie Romů ve starém Mostě před Chanovem

„Nejmasovější příliv Romů do oblasti Mostecka nastal bezprostředně po skončení druhé světové války. Během druhé poloviny 40. let a v průběhu let 50. se na Mostecko přistěhovalo zhruba 80 % romské populace, která zde žila v 70. letech“ (Jakoubek et al. 2008, 81). Kdy se začala stavět chanovské sídliště. „Lepší a poměrně snadno dostupné bydlení bylo jedním z hlavních lákadel, která vábila nové migranty ze Slovenska do průmyslových severních Čech. Vzhledem k úrovni bydlení ve slovenských romských osadách dozajista šlo o značné zlepšení, nicméně je nutné dodat, že byty, které romští přistěhovalci v Mostě získali, byly na nejnižší úrovni. Jednalo se většinou o nejstarší byty 4. Kategorie v historické části

města. Přestože šlo ve většině případů o byty závadné a z hygienického hlediska k bydlení nevhodné, Romům se téměř vždy zdály vyhovující a tudíž v nich žili víceméně spokojeně. (...) Velkým pozitivem bytů ve starém Mostě byl pro Romy nízký nájem. Více než 70 % romských obyvatel těchto bytů vydávalo na nájem měsíčně maximálně 150 korun“ (Jakoubek et al. 2008, 81). Což byla zanedbatelná částka, vzhledem k jejich příjmům.

Vztahy mezi Romy samotnými i mezi Romy a majoritní skupinou obyvatelstva byly poměrně vřelé. Romové ve starém Mostě nebyli zpočátku izolovanou skupinou. Nebyli soustředěni do určitých čtvrtí ale roztroušeni po celém městě. „Situace se zhoršila až v důsledku kumulace romských rodin do několika ulic, ke které došlo vlivem postupující demolice“ (Jakoubek et al. 2008, 84).

„Jak již bylo řečeno, soužití romské a neromské populace ve starém Mostě bylo víceméně na dobré úrovni. „Romská otázka“ zde proto není v průběhu 60. let chápána jako nějaký zásadní problém. Přesto si však rada Okresního národního výboru v Mostě na základě vládního usnesení č. 502/65, které určovalo nejdůležitější směry, jež je nutno řešit na úseku života cikánského obyvatelstva, stanovila harmonogram úkolů s následujícími cíli:

- 1) likvidace nežádoucího cikánského soustředění,
- 2) plán naléhavých potřeb k odstranění hygienických návyků a jiných nedostatků v cikánských sídlištích,
- 3) plán komplexního řešení otázek cikánského obyvatelstva na úseku školství, sociálního zabezpečení a zdravotnictví,
- 4) plán provedení rozptylu cikánského obyvatelstva v rámci okresu a Severočeského kraje.

„Romská problematika, se tudíž dostává do popředí zájmu. Tento stav je navíc umocněn situací, která nastává v důsledku dalšího vládního usnesení č. 180/64, na základě kterého má být postupně likvidována stará část města Mostu, a to zájmu důlní činnosti“ (Jakoubek et al. 2008, 84). V rámci těchto vládních nařízení začalo v roce 1965 stěhování majoritní společnosti a části romské populace do nově zbudovaného města Mostu. Ve starém městě ale nadále zůstává početná romská komunita, která se v důsledku postupné demolice města soustřeďuje

pouze do několika málo ulic. Dokonce i přes demoliční práce do této oblasti přicházejí další romské rodiny z okolních obcí, v ruinách zničených domů nachází materiál, jenž mohou dobře zpeněžit ve sběrných surovinách.

4.3. Chanov

„Na počátku řešení otázky přesunu Romů ze starého Mostu existovaly čtyři základní alternativy:

- 1) Rozptýlení do stávající bytové zástavby
- 2) Stavba atypického samostatného sídlištního útvaru v okrese
- 3) Stavba atypického samostatného obytného souboru uvnitř města
- 4) Stavba standardního samostatného obytného souboru uvnitř města“
(Jakoubek et al. 2008, 86).

První se řešila alternativa rozptylu, ten se ale týkal pouze tzv. Romů I. kategorie. V roce 1968 bylo za účelem vhodného ubytování pro jednotlivé rodiny brán ohled na kategorizaci Romů. Sloužila k potřebám politiky a praxe v oblasti romské problematiky. Friš tyto kategorie definuje ve své studii:

„Do I. kategorie patří ti Cikáni, kteří již nežijí v cikánském soustředění, jsou usazeni mezi ostatním obyvatelstvem, dodržují zásadní hygienické návyky, snaží se přizpůsobit okolí i co do bydlení, pracovního začlenění, oblékání, hospodaření, ale potřebují tyto návyky dále upevňovat.

Do II. kategorie jsou řazeni ti, kteří se snaží zapojit do pracovního procesu, získat byt, osvojují si hygienické návyky a jsou na nejlepší cestě zbavit se cikánského způsobu života. Rodiny této skupiny povětšinou žijí v cikánském prostředí a jsou způsobilé pro plánovaný rozptyl.

Do III. kategorie je řazena nejzaostalejší část cikánského obyvatelstva, která žije typickým cikánským způsobem života v cikánském soustředění, nemá

zatím zájem dostat se z tohoto prostředí a pracuje naprosto nesoustavně, pokud vůbec pracuje“ (Friš, 1975, 41).

Romové první kategorie byli tedy přesunuti do nově postaveného města Mostu, dále rozptýleni do okresů Liberec a Česká Lípa. Původní plány byly ovšem mnohem rozsáhlejší. Počítalo se rozptylem Romů i ze druhé kategorie, tady se narazilo na odpor majoritní populace v cílových městech, Česká Lípa, Litoměřice, Jablonec nad Nisou. Rozptýlení se tedy nepovedlo podle původních představ, další okresy nechtěly Romy přijímat a další přesun do nového Mostu byl pro nedostačujícího bytového fondu nemožný. A to ve starém Mostě zůstalo přibližně 170 rodin II. a III. kategorie.

Postupně byly vyčerpány všechny alternativy a bylo rozhodnuto vybudovat relativně samostatný městský okrsek se standardní bytovou výstavbou v Chanově. Tento plán byl ovšem zcela v rozporu s primárním úmyslem rozptýlení Romů po okolí. „Na obhajobu tehdejších městských zastupitelů by se možná dalo říci, že výstavba samostatného izolovaného sídliště byla nouzovým a z dobového pohledu „neméně špatným“ řešením. „V zájmu celé společnosti“ totiž musela co nejdříve ustoupit hnedouhelné těžbě i poslední část starého města, a proto bylo nutné zbývající romské rodiny neprodleně přestěhovat. Rozptyl mezi majoritní obyvatelstvo okresního města se ukázal, stejně jako další výše uvedené alternativy, neuskutečnitelným. Koncentrace zbylých Romů proto zůstala pro tehdejší městské zastupitele „jediným možným řešením“ (Jakoubek et al. 2008, 88). Na počátku sídliště nebylo čistě romské, dekrety na byty dostávaly i příslušníci majoritní společnosti. Většina po zjištění, že má být sídliště převážně romské, dekrety odmítla. Další, kteří se do sídliště nastěhovali, zjistili, že soužití s Romy je pro ně nesnesitelné a brzy se odstěhovali. Do těchto volných bytů byli tedy nastěhováni opět Romové. Postupně se tedy z Chanova stalo „romské ghetto“.

4.4. Současný Chanov

„Podle výsledků sledování pomocí terénních pracovníků a ověřených údajů ÚP, žilo v roce 2005 v chanovské komunitě 1635 osob romské národnosti, z toho je 872 mužů a 763 žen. Počet práceschopného obyvatelstva byl 787, z toho 581 bylo uchazečů o zaměstnání (225 žen a 356 mužů). Vzdělanostní skladba

komunity je katastrofální vzhledem k současným nárokům trhu práce a především primární schopnosti sociální integrace. Z počtu 581 uchazečů o zaměstnání má 217 žen a 331 mužů základní vzdělání, 3 ženy a 24 mužů má nižší střední vzdělání nebo výuční list a 5 žen a jeden muž jsou bez ukončeného základního vzdělání. Dvě ženy mají dokončené SŠ zakončené maturitou. Většina obyvatel Chanova se nachází v tíživé situaci, kdy musí hledat důstojnější podmínky pro život (většina obyvatel žije ve vlhkých místnostech bez oken, topení a často i světla a vody) a řeší tak okamžité existenční problémy“ (Komunitní centrum Chanov, 2006).

Romové své kdysi luxusní byty postupně zdemolovali, nedokázali v nich bydlet. „V Chanově teď žije několik set lidí, kteří dluží městu za ubytování přes 60 milionů korun“ (idnes.cz, 2007).

5. Integrovaný plán rozvoje města Mostu, „DEMOS“

Integrovaný plán rozvoje města Mostu: Deprimované mostecké zóny a občanské soužití (DEMOS) je strategický plán rozvoje města Mostu, se spoluprací Evropské unie a Ministerstvem pro místní rozvoj. EU tento rozvojový plán podporuje hlavně z finančního hlediska. DEMOS se hlavně zajímá o zlepšení situace v sociálně vyloučených lokalitách: Podžatecká – sever (lokalita – „Stovky“, sídliště Chanov (lokalita Chanov). Vznikl na základě široké diskuze a podnětů z řad politiků, odborníků i občanů.

5.1. Hlavní cíle projektu DEMOS

„IPRM DEMOS má za svůj hlavní cíl nejen zlepšení prostředí a kvality života v problémových okrajových sídlištích města Mostu, které představují dlouhodobě řešený a stále nedořešený problém, ale také zlepšení společenských vztahů a soužití občanů města Mostu. Nejedná se tedy jen o pasivní investování do bytového fondu a veřejných prostranství, ale také o soustavnou a promyšlenou práci s obyvateli těchto sídlišť, spojenou s prevencí a ochranou majetku pořízeného z veřejných prostředků.

K dosažení hlavního cíle IPRM se postup člení na 3 strategické cíle, které jsou zaměřeny na tři pilíře řešení rozvoje dané zóny: občany, bydlení a prevenci. Naplnění těchto cílů je založeno na realizaci celkem šesti opatření. Tři z nich jsou

zaměřena na občany a sociální aspekty života v problémových sídlištích (sociální služby, vzdělání a zaměstnání), dvě opatření pokrývají oblast bydlení a společných veřejných prostranství a jedno opatření je zaměřeno na bezpečnost života v daných sídlištích, dodržování práva a zákonů a ochranu veřejného majetku“ (mumost.cz, 2009).

Jeden z pilířů je zaměřen na občany ve vyloučených lokalitách, ten v dokumentu dále rozdělili na tři skupiny, vzdělání, zaměstnání a sociální služby. Vzdělání v deprimovaných zónách chce DEMOS zvýšit investicemi do rekonstrukcí školních budov a hřišť. Polyfunkčního centra, které bude sloužit ke specifickým druhům vzdělávání a sociální poradenské službě. Možnosti zaměstnání je potřeba zvýšit, ne jen pouze rekvalifikačními kurzy, ale také pracovní motivační poradenství. A poslední skupina sociální služby se má věnovat projektům na volný čas a zdraví a poskytování registrovaný i neregistrovaných sociálních služeb. Dokument je v souladu s dokumenty na nadnárodní a národní úrovni.

- Lipská charta o udržitelných evropských městech cíle urbánní politiky EU
- Národní strategický referenční rámec
- Politika územního rozvoje ČR 2008

Z těchto dokumentů se hlavně přebírají snahy o zlepšení deprimovaných městských zón, cílené zvýšení zaměstnanosti a zlepšení kvality života obyvatelstva.

Dále je v souladu na regionální úrovni.

- Program rozvoje Ústeckého kraje 2006 – 2020
- Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje 2006–2020
- Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Ústeckém kraji na období
2008 – 2011

Zde je opět zmiňováno zvýšení zaměstnanosti a konkurenceschopnosti na trhu práce, zlepšení chátrajícího bytového fondu, zmírnění problému s minoritami a vyřešení jejich integrace do společnosti. To vše v rámci Ústeckého kraje.

Hlavně spolupracuje s dokumenty a programy na úrovni města Mostu.

- Program rozvoje statutárního města Mostu

V tomto programu naplňuje hned několik cílů. „Růst vzdělanostní úrovně obyvatel. Rozvoj společenských, kulturních a sportovních aktivit s nadregionálním dopadem. Rozšíření nabídky možností pro trávení volného času mládeže. Zvyšování bezpečnosti ve městě. Sociální a zdravotní péče o obyvatelstvo. Rozvoj spolkového života, dobrovolných a občanských aktivit“ (mumost.cz, 2009).

- Komunitní plán sociálních služeb v Mostě 2006 – 2010

„Podpora rozvoje sociálních služeb, zajišťujících život jejich uživatelů v přirozeném sociálním prostředí. Podpora sdruženého financování sociálních služeb z dotačních prostředků. Koncepční monitoring potřeb občanů a poptávky uživatelů sociálních služeb. Podpora aktivit neziskového sektoru. Rozvoj spolupráce mezi jednotlivými poskytovateli a zadavateli sociálních služeb“ (mumost.cz, 2009).

5.2. Analýzy dokumentu

V dokumentu je postupně rozepisovaná situace v Mostě, snaží se o socioekonomickou analýzu města a vyloučených lokalit. Je zde popsána nezaměstnanost, vzdělanost obyvatelstva, lukrativnost města, dopravní dostupnost, bydlení, sportovní a kulturní vyžití ekologická situace a další faktory ovlivňující život ve městě.

Důležitou charakteristikou města je jeho nízká vzdělanost oproti České republice. „Charakteristická je nízká úroveň vzdělání definovaná poměrem počtu osob s nejvyšším dosaženým stupněm vzdělání k celkovému počtu trvale bydlících osob, jak ukazuje následující tabulka, která porovnává situaci v ČR, v

Mostě a v některých problematických lokalitách Mostu). Špatná vzdělanostní struktura obyvatel je jednou z příčin ekonomických i sociálních problémů města, kterými jsou např. stále ještě vysoká nezaměstnanost nebo nízká ekonomická výkonnost. Nepříznivé složení vzdělanostní struktury je způsobeno více faktory. Mezi ně patří např. nezáměr osob s VŠ vzděláním usídlit se ve městě či se sem po studiích vracet z důvodu subjektivního hodnocení nedobré image města (tzv. „špatná“ adresa) a nízké kvality života (kultura, mobilita, životní prostředí, školství)“ (mumost.cz, 2009).

	Bez vzdělání	ZŠ a neukončené	Vyučení a SO bez maturity	Úplné střední s maturitou	Vyšší odborné a nástavba	VŠ
Česká republika	0,4	23,0	38,0	24,9	3,5	8,9
Most	0,8	28,5	39,2	21,5	2,6	5,2
Zóna Stovky	1,09	33,7	34,7	19	2,17	5,9
Zóna Chanov	10,7	74,1	7,8	0,0	0,1	0,0

Tabulka č. 1; Úroveň vzdělání; Zdroj: DEMOS

Program DEMOS v sobě zahrnuje dlouhodobý plán města pro zlepšení situace v daných lokalitách postižených špatnou bytovou situací, chudobou, zvýšenou nezaměstnaností a malou vzdělaností. Je v něm zahrnuto několik projektů, které jsou buď již dokončeny, nebo jsou ve fázi plánování a postupně se dokončují. Město považuje DEMOS za budoucí „manuál“ jak řešit dlouhodobé problémy ve vyloučených lokalitách.

6. Politické strany

V Mostě se na vedení o město podílí pět politických stran, Sdružení Mostečané Mostu, Komunistická strana Čech a Moravy, TOP 09, Občanská demokratická strana a Česká strana sociálně demokratická. Celkově se rozdělili o 45 mandátů. V tabulce jsou vidět všechny politické strany, které kandidovaly do mosteckého zastupitelstva, jen pěti z nich se podařilo dosáhnout na křesla v zastupitelstvu. Těmto pěti stranám se budu dále věnovat.

Kandidátní listina		Hlasy	Počet	Počet
číslo	název	v %	kandidátů	mandátů
1	Komunistická str.Čech a Moravy	9,87	45	5
2	TOP 09	4,98	38	2
3	Občanská demokratická strana	11,62	45	6
4	"Občané městu, město občanům"	2,03	45	0
5	Věci veřejné	3,40	41	0
6	Sdružení Mostečané Mostu	50,71	45	26
7	Česká str.sociálně demokrat.	12,71	45	6
8	Dělnic. str.sociální spravedl.	2,27	45	0
9	OK-Občanský Kontext	2,41	45	0

Tabulka č. 2; Kandidátní listina; Zdroj: Volby.cz

6.1. Sdružení Mostečané Mostu (SMM)

SMM ve volbách do zastupitelstva získalo těsnou většinu, pokud by tedy bylo ve svých řadách jednotné, mohou si zastupitelstvu prosadit, co chtějí. „Sdružení Mostečané Mostu je otevřené, dobrovolné a nepolitické společenství lidí, kterým život ve městě Most není lhostejný. Jsou rozhodnutí své další bytí s tímto městem svázat a svou cílevědomou činností přispívat k jeho rozvoji. Jsou si vědomi potřeb města Mostu a jeho občanů a jsou připraveni přijmout svůj díl odpovědnosti za jejich budoucnost, zejména účastí ve veřejném životě. Svým přispěním k řešení komunální problematiky jsou připraveni prosadit a uvést v život poslání a cíle sdružení. Sdružení Mostečané Mostu vzniklo z důvodu nespokojenosti členů Stavebního bytového družstva Krušnohor, v jehož bytech bydlí více než polovina občanů (40 tisíc) Mostu a nemohou se podílet na řízení města“ (mostecane.cz, 2010). Z tohoto prohlášení je vidět, že stranu její členové považují za stranu místní, stranu regionální. Na několika znacích je vidět, že tomu

tak opravdu je. SMM se snažilo svůj volební program sestavit na základě ankety, mezi obyvatele rozeslali anketní dotazníky a na základě jejich vyhodnocení vypracovali svůj volební program. „Volební program Sdružení Mostečané Mostu vznikl tak jako v minulých volebních obdobích na základě podnětů, zkušeností a připomínek občanů města Mostu. Tentokrát se sešlo téměř tisíc vyplněných anketních dotazníků ke všem oblastem života v našem městě. Podle vyhodnocených odpovědí je zřejmé, že odpovídali občané všech věkových skupin a názorových proudů. Jednotlivé podněty a přání byly sečteny a vyhodnoceny“ (mostecane.cz, 2010). V tomto kroku je patrný znak decentralizace moci. „Periferní instituce jsou obvykle „bližší“ lidem a vnímavější k jejich potřebám. To posiluje demokratickou odpovědnost a zaručuje, že vláda nebude reagovat jen na obecné zájmy společnosti, ale i na dílčí, konkrétní potřeby jednotlivých komunit“ (Heywood, 2004, 181).

V jejich politickém programu není žádná zmínka k řešení romské problematiky v Mostě. Sociálně vyloučeným věnují několik bodů. „Výstavbu nového domu pro seniory s volitelnou pečovatelskou službou. (...) Vytvoření podmínek pro vznik chráněné dílny pro zaměstnání našich handicapovaných spoluobčanů. (...) Opravy stávajících domů pro seniory“ (mostecane.cz, 2010).

6.2. Občanská demokratická strana (ODS)

ODS byla v Mostě před vznikem SMM velmi silnou stranou, její výsledky byly většinou totožné s výsledky KSČM a ČSSD. Podle zjištění nemá pobočka ODS v Mostě své internetové stránky, pouze pro sousední město Litvínov, proto jsem čerpal z jejich celostátního programu pro regiony při komunálních volbách. Občanská demokratická strana sama sebe označuje za liberálně konzervativní stranu. „Občanská demokratická strana se deklaruje jako liberálně konzervativní strana s moderní evropskou strukturou, navazující na tradice evropské křesťanské civilizace, na humanitní a demokratické tradice první republiky a na zkušenosti současných západních demokracií“ (ods.cz, 2010). Jako hlavní princip liberalismu je individualismus. „Odráží se v něm víra v zásadní význam lidského individua, které je důležitější než jakákoli sociální skupina nebo kolektiv. Na lidi se hledí především jako na jednotlivce. Z toho vyplývá, že morálně vzato mají všichni lidé stejnou hodnotu a každý má v sobě něco osobitého, čím se odlišuje od ostatních. Liberalismus si tudíž

klade za cíl vybudovat společnost, ve které se všichni jednotlivci mohou rozvíjet, a všem se může dařit, a ve které jde každý podle svých nejlepších schopností za „dobrem“, které si sám definuje“ (Heywood, 2004, 63).

Z politického programu ODS lze vyčíst některé znaky podobné této „definici“. „Solidarita s těmi, kdo se ne vlastní vinou dostali mezi sociálně slabší, je jedním z pilířů naší konzervativně-liberální politické filozofie. Nikoli náhodou pochází samotné slovo konzervativní z latinského „conservare“ – chránit, ochraňovat. Víme však, že aktivní postoj k životu není otázkou určitého věku, původu nebo zdravotního stavu. Nikdo není předem vyloučen z možnosti přičinit se o lepší současnost“ (ods.cz, 2010). Liberalismus nepodporuje sociální blahobyt a tím ani štedrou podporu sociálního systému, hlavní je individualismus a každý by se měl starat sám kam, až se dostane. „Z individualismu vyplývá i víra v zásadní rovnost, tedy přesvědčení, že jednotlivci se „rodí sobě rovni“ přinejmenším co do své morální hodnoty. To se projevuje v pozitivním postoji liberálů k rovným právům, zejména v podobě právní rovnosti („rovnost před zákonem“) a rovnosti politické („jeden člověk, jeden hlas; jeden hlas, jedna hodnota“). Jelikož však jednotlivci nemají stejné nadání a nejsou ochotni stejně pracovat, liberálové neprosazují sociální rovnost neboli rovnost výsledků. Spíše upřednostňují rovnost příležitostí (stejnou „startovací čáru“), která dává všem rovnou šanci uplatnit jejich nerovný potenciál“ (Heywood, 2004, 64).

ODS se několikrát zmiňuje, že nehodlá podporovat občany, kteří žijí pouze ze sociálních dávek. „Nepředpokládáme, že náš apel změní postoj těch, kteří již přestali počítat s možností ovlivnit vlastní životy a ve všem spoléhají na všudypřítomný „pečovatelský“ stát. Říkáme jasně, že takovému státu, který se o všechno a všechny postará, se říká utopie a v dnešním světě o něj nikdo vážně neusiluje. (...) Budeme tvrdě postupovat proti těm, kteří zneužívají sociální systém. Těm aktivním naopak vyjdeme vstříc. ODS prosadila do vládního programu řadu návrhů, které povedou k potlačení zneužívání dávek podvodníky. V tom mohou mnohé učinit právě obce a ODS podporuje tvrdý postup proti těmto parazitům sociálního systému, na které doplácetí poctiví“ (ods.cz, 2010).

Naopak konzervativních znaků jsem v politickém programu ODS našel velmi málo. ODS se odkazuje na tradici, která je dlouhá přes 20 let. „Historie České republiky je také naší historií. Po většinu času se ODS účastnila správy věcí veřejných, byla a je svým způsobem zárukou polistopadového vývoje, a to i v

úsilí při vyrovnání s minulostí. Každý, kdo uznává, že za posledních dvacet let dosáhla naše společnost ve svém hospodářském a duchovním vývoji impozantního pokroku, musí uznat i podíl ODS na tomto vývoji. Jsme stranou s univerzálním světonázorem, který umožňuje snadno a přesně předpovídat, jak se zachováme v tom či onom případě. Stavíme na nejvýznamnějších hodnotách demokratického státu – na svobodě, a zároveň na odpovědnosti. Nepotácíme se ode zdi ke zdi, naše postoje jsou konzistentní a hodnoty ověřené lidskou zkušeností“ (ods.cz, 2010). Tradice je přitom jeden z hlavních znaků konzervatismu. „Hlavní téma konzervativního myšlení, totiž „touha konzervovat“, je těsně spjata s domnělými hodnotami tradice a s úctou k zavedeným zvykům a institucím, které přetrvaly dlouhý čas. Podle tohoto názoru se v tradici odráží nashromážděná moudrost minulosti a instituce a postupy „prověřené časem“; toto vše je třeba zachovat k dobru nyní žijících i těch, kteří se teprve narodí. Předností tradice je i to, že přináší stabilitu a bezpečnost, protože jednotlivcům dodává vědomí sociální a dějinné sounáležitosti“ (Heywood, 2004, 67). Sociální vyloučení, z pohledu ODS, by mělo být řešeno svépomocně, „ať si každý pomůže, jak zrovna může“. V politickém programu ODS není žádná zmínka o Romech nebo romské problematice.

6.3. Česká strana sociálně demokratická (ČSSD)

ČSSD v Mostě v posledních několika letech postupně ztrácí svůj vliv, stejně jako další celorepublikové strany. „ČSSD je politickou stranou, působící v rámci politického systému České republiky, která usiluje o uplatnění principu svobody, demokracie, sociální spravedlnosti, rovných příležitostí, solidarity a odpovědnosti za udržitelný rozvoj cestou parlamentní a přímé demokracie“ (cssd.cz, 2011). Tento bod ze stanov ČSSD přímo odpovídá charakteristice sociální demokracie, jak jí popisuje Heywood ve svojí knize Politologie. „Hlavním charakteristickým rysem moderního sociálně demokratického myšlení je zájem o lidi ve společnosti „prohrávající“ (*underdogs*), tedy o slabé a zranitelné. V jistém smyslu lze však sociální demokracii sotva spojovat jen se socialistickými tradicemi. Nečerpá pouze ze socialistické víry v soucit a společně sdílené lidství, ale i z liberální věrnosti pozitivně pochopené svobodě a rovným příležitostem, dokonce i z konzervativního smyslu pro rodičovskou povinnost a péči. Ať jsou však její zdroje jakékoli,

zpravidla se definovala na základě takových principů, jakými jsou „smysl pro sociální stát, přerozdělování a sociální spravedlnost“ (Heywood, 2004, 77). ČSSD ve svém volebním programu zmiňuje boj proti diskriminaci, staví se do role ochránce diskriminovaných skupin. „Jakákoliv diskriminace je nepřijatelná. Zasadili jsme se o přijetí antidiskriminačního zákona a zařadili jsme se tak po bok vyspělých zemí v jejich boji proti různým formám diskriminace ve společnosti. Jsme si však vědomi nedostatečnosti tohoto zákona a budeme prosazovat jeho novelizaci s cílem zvýšit jeho účinnost. Zasadíme se o podporu obětem diskriminace tak, aby jim byla poskytnuta bezplatná právní pomoc. Prostřednictvím úřadů práce a inspektorátů práce se zaměříme na monitorování diskriminace všech sociálně ohrožených skupin. Chceme zároveň prostřednictvím osvěty a veřejné diskuse o tomto tématu působit na oběti diskriminace, aby se podílely na své obraně. Zaměříme se na vzdělávání soudců v oblasti diskriminace“ (cssd.cz, 2010). Dále se zmiňuje přímo o sociálně vyloučených skupinách, kterým chce pomoci se začlenit do společnosti a také o Romech, těm chce opět pomoci se začleňováním, k tomu mají pomoci hlavně změny v krajích a obcích. „Chceme-li začlenit sociálně vyloučené lidi do společnosti, a hlavně předcházet jejich vyloučení, za základ nutných změn v krajích a obcích považujeme komunitní a terénní sociální práci. Sociální práce nejen zprostředkovává dostupnou pomoc a podporu, nýbrž vytváří i podmínky k tomu, aby se rodiny i jednotlivci sami aktivně zapojovali do řešení problémů. Za alarmující považujeme postavení Romů a dalších obyvatel ohrožených sociálním vyloučením. Jsme stranou, která je už nyní připravena otevřeně a ve spolupráci s dalšími lidmi i institucemi hledat účinná řešení založená na rovném přístupu a na zásadách sociálního začleňování. Budeme odporovat rozvoj Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách, jejíž působnost by měla být vymezena zákonem“ (cssd.cz, 2010). Jiné konkrétní body jak napomoci sociálně vyloučeným v programu nejsou. Program jsem opět našel pouze jako celorepublikový na internetových stránkách ČSSD.

6.4. Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM)

KSČM je poslední z řady tří politických stran jenž v Mostě ovládala přibližnou třetinu mandátů, to bylo dříve než byla založena strana SMM. Strana se v politickém spektru vymezuje jako socialistická. „Programovým cílem KSČM je

socialismus, demokratická společnost svobodných, rovnoprávných občanů, společnost politicky a hospodářsky pluralitní, postavená na maximální občanské samosprávě, prosperující a sociálně spravedlivá, pečující o zachování a zlepšování životního prostředí, zabezpečující lidem důstojnou životní úroveň a prosazující bezpečnost a mír. Program KSČM vychází z marxistické teorie otevřené dialogu s mezinárodním komunistickým a levicovým hnutím, novým myšlenkám a poznatkům. KSČM usiluje o to, aby byla stranou masovou, která pracuje na základě kolektivnosti jednání a rozhodování, samosprávných principů a široké vnitrostranické demokracie“ (kscm.cz, 2010). V celonárodním politickém programu je několik náznaků, které v sobě nesou prvky socialismu, například dohled státu nad důležitými prvky pro život. „Státní regulaci cen plynu, elektrické energie, užitkové a pitné vody, tepla a paliv, boj proti jejich nadměrnému zvyšování. (...) Státní regulaci nákladů na bydlení a tzv. věcně usměrňované nájemné (stanovit tak, aby nájemné činilo maximálně 45 korun z metru čtverečního měsíčně), posílit právní ochranu nájemníků“ (kscm.cz, 2010).

Heywood považuje za jeden ze znaků socialismu i formu kolektivizace a společné vlastnictví. „Vztah mezi socialismem a společným vlastnictvím byl předmětem velkých sporů. Někteří chápou společné vlastnictví, jako cíl socialismu, jiní v něm spatřují pouhý prostředek k nastolení obecněji definované rovnosti. Argument socialistů ve prospěch společného vlastnictví v podobě buď kolektivizace ve prospěch státu po vzoru Sovětského svazu nebo výběrově provedeného znárodnění („smíšené ekonomiky“) spočívá v tom, že společné vlastnictví je cestou, jak využít materiálních zdrojů ke společnému prospěchu; soukromé vlastnictví vede podle nich naopak k sobectví, nenasytnosti a k rozdělení společnosti“ (Heywood, 2004, 72). V tomto ohledu lze vyzorovat snahu KSČM o odkoupení strategických oblastí na trhu a zastavení jeho privatizaci. „Zastavit privatizaci majetku státu. Uskutečnit odkup akcií státem ve strategické oblasti (energie, spoje, veřejná doprava, voda, kanalizace, těžba surovin). Podporovat zakládání podniků s většinovým podílem státu či obcí a krajů ve strategických oblastech národního hospodářství a služeb“ (kscm.cz, 2010). Politický program pro komunální volby má bohužel pouze pro města Ostrava, Frýdek Místek, Brno a Opava. Proto jsem čerpal z volebního programu pro volby do parlamentu z roku 2010.

V programu se o sociálně marginalizovaných píše v několika bodech, nejvíce o nezaměstnaných a seniorech. „Obnovu zrušených a tvorbu nových pracovních míst, zejména pro absolventy škol, dlouhodobě nezaměstnané a také pro zdravotně znevýhodněné (minimálně vytvořit nových 100 000 pracovních míst), vytvoření státního programu pro vznik nových pracovních míst. (...) Podporu v nezaměstnanosti prodlouženou na dobu jednoho roku. (...) Zastavení růstu věkové hranice pro odchod do důchodu u mužů na věku 63 let a u žen níže podle počtu dětí. (...) Zachování průběžného, státem garantovaného důchodu jako základu důchodového systému. Odmítá pokusy o privatizaci důchodového pojištění; penzijní připojištění umožnit nadále na dobrovolném základě s možným příspěvkem zaměstnavatele. (...) Výstavbu domovů a zařízení pro seniory, včetně stacionářů pro seniory vyžadující celodenní péči a dohled, a zachování současných sociálních zařízení pro seniory. (...) Odstraňovat stereotypy, legislativní a technické bariéry prohlubující společenské vyloučení handicapovaných osob, finanční kompenzace rodinám, které toto vyloučení pomáhají handicapovaným překonat“ (kscm.cz, 2010). Jediný bod, který věnovali menšinám je o potírání rasismu a xenofobie. „Potírání jakýchkoli diskriminace a xenofobie i vůči menšinám a cizincům. Projevů neonacismu a fašismu, preventivní opatření a postih projevů rasismu“ (kscm.cz, 2010). O konkrétních problémech romského etnika se v politickém programu strany KSČM nepíše.

6.5. TOP 09

Nejmladší strana ze všech v zastupitelstvu, poslední volby do zastupitelstva v roce 2010 byly její první, podařily se jí získat 2 křesla v zastupitelstvu. Považuje se za stranu konzervativní a demokratickou. „Strana vychází z tradic křesťansko-židovské evropské kultury. Je stranou konzervativní a demokratickou. Odmítá jakékoliv formy ideologií, které vedou k totalitě a nerespektování základních práv a svobod. Strana prosazuje principy svobodného trhu, který je vymezen přehlednými pravidly, na jejichž dodržování dohlíží funkční instituce. Hájí společnost rovných příležitostí a podporuje sociální odpovědnost občanů i právnických osob. Odmítá jakékoliv formy diskriminace. Strana trvá na maximální odpovědnosti vůči budoucím generacím. Usiluje proto o zachování kulturního dědictví, trvalé zlepšování životního prostředí a nezvyšování veřejného dluhu“ (top09.cz, 2009).

Strana má i své „TOP 09 témat pro komunální volby 2010“, kde se zaměřuje přímo na město Most. Jsou zde zmíněny opět tvrdé postihy pro neplatiče a nepřizpůsobivé jedince, lepší kontrola veřejných zakázek a lepší dohled policie ve městě. „Zvýšíme transparentnost zadávání veřejných zakázek četnějším využíváním elektronické aukce. V rámci transparentnosti provedeme změny způsobu zadávání a hodnocení veřejných zakázek – bude zaveden tzv. systém čínských zdí, tj. bude striktně personálně oddělena příprava zadání od vlastního provádění soutěže tak, aby nemohlo dojít k manipulaci veřejné zakázky. Zajistíme dodržování transparentního a nediskriminačního jednání při zadávání veřejných zakázek také u společností ve vlastnictví města a u příspěvkových organizací. Zamezíme přímému zadávání předražených veřejných zakázek bez řádného výběrového řízení. (...) Rovnoprávnost v platbě nájemného – žádné slevy z nájmu pro neplatiče. Veškeré výhody a úlevy budou čerpat jen ti, co dodržují platné zákonné normy a nařízení či vyhlášky města. Okamžité a zásadní vypořádání s neplatiči a nepřizpůsobivými jedinci – zajistíme jejich tvrdší a rychlejší postih. Zajistíme důslednou kontrolu majetkových poměrů příjemců sociálních dávek (...) Zasadíme se o reorganizaci městské policie tak, aby naplňovala skutečné potřeby občanů města.“ (top09.cz, 2010). Vybrané body z komunálního programu mají určitou podobnost s jednou definicí konzervatismu. „Konzervativní pohled na lidskou přirozenost je vcelku pesimistický. Lidské bytosti mají své meze, jsou závislé, touží po jistotě, vábí je to, co je jim důvěrně známé, vyzkoušené a ověřené, a mají potřebu žít ve stabilních a uspořádaných společenstvích. Jednotlivci jsou nadto morálně narušení, poznamenání sobectvím, závistí a touhou po moci. Kořeny zločinnosti a nepořádků jsou tudíž spíše v lidském jedinci než ve společnosti. Zachování řádu proto vyžaduje silný stát, vynucování přísných zákonů a tvrdé tresty“ (Heywood, 2004, 68). Snaží se také upozornit na problém nezaměstnanosti ve městě a následné vyřešení této situace. „Za dodržení přísných podmínek transparentnosti a nediskriminačního jednání podpoříme místní podnikatelské subjekty za účelem snížení míry nezaměstnanosti ve městě Most. Zajistíme podporu a poradenskou činnost pro podnikatele v rámci získávání dotací. Zájemce z řad nezaměstnaných, registrovaných na úřadu práce, zaměstnáme v rámci úklidových prací ve městě, kurýrních služeb, školní dohledové služby apod. Oslovíme naše ministry, poslance a senátory k pomoci s vhodným investory do průmyslových rozvojových zón města Most“

(top09.cz, 2010). Naopak zde není žádná zmínka o romské problematice. To ani v celorepublikovém volebním programu na rok 2010.

II. **Praktická část**

V praktické části bakalářské práce byl proveden výzkum názorů zastupitelů města Mostu pomocí dotazníkového šetření. Cílem výzkumu bylo zjistit postoj zastupitelstva a širší politické reprezentace k marginalizovaným skupinám ve městě Most, zejména romského etnika.

7. **Výzkumné otázky**

1. Co ví politická reprezentace města o existenci sociálního vyloučení?
2. Znají zástupci stran svůj program a zaměření jejich strany/sdružení v politickém spektru?
3. Jaké jsou rozdíly v přístupu k sociálně vyloučeným skupinám, podle politických programů?
4. Jaké mají zástupci pol. stran názory na romskou problematiku?
5. Co si politická reprezentace myslí o sídlišti Chanov a o aktivitě ke zlepšení tamní situace?
6. Co tvoří největší překážku začleňování soc. exkludovaných?
7. Existují dokumenty popisující soc. vyloučení?

7.1. Formulace hypotéz

- a) Důležité politické strany v Mostě se zabývají sociálním vyloučením. Všechny politické strany by se měly zabývat problémem sociálního vyloučení.
- b) Všechny politické programy se věnují romské problematice. Romskou minoritu doprovází řada problémů, některé byly v práci zmiňovány. Tyto problémy by měly mít akceptovatelné a účinné řešení
- c) Politická reprezentace má přehled o politickém programu své strany. Všichni zástupci pol. stran by měli znát stanovky a programy svých stran.
- d) Politická reprezentace v Mostě považuje nezaměstnané a etnické menšiny za nejohroženější skupiny soc. vyloučením. Všeobecně se ví o vysoké míře nezaměstnanosti v Mostě a několika vyloučených lokalitách, kde žije převážně romská minorita.
- e) Podle politické reprezentace je největší překážka začleňování soc. vyloučených do společnosti jejich nízká vzdělanost. V práci je popsáno několik problémů ze kterých vzniká soc. vyloučení. Jako hlavní je považováno právě nízké vzdělání.
- f) Podle politické reprezentace by měl neaktivněji soc. vyloučeným pomáhat státní sektor. Stát by měl mít povinnost pomáhat exkludovaným skupinám ve společnosti.

- g) Většina dotazovaných ví o vládních dokumentech (Koncepce romské integrace na období 2010 – 2013). Koncepce je důležitý dokument, který vláda považuje za strategický v nápomoci integrování Romů. Měla by o něm mít přehled i politická reprezentace v Mostě, kde žije mnoho vyloučených Romů.
- h) „DEMOS“ je považován za perspektivní projekt pro začlenění soc. vyloučených do společnosti. Projektu se již podařilo zklidnit napjatou atmosféru na sídlišti v Mostě, z tohoto pohledu vypadá jako úspěšný.
- i) Situace v Chanově se podle politické reprezentace oproti minulosti zlepšila. Po mnohých zásazích, ze strany města, na sídlišti Chanov se začala situace lepšit.

8. Sběr dat a průběh šetření

Cílem výzkumu bylo zjistit postoje a názory zastupitelů v Mostě na sociálně vyloučené skupiny obyvatelstva.

Výzkum byl proveden pomocí standardizovaného dotazníku, kdy dotazníkové šetření probíhalo od 1.3.2011 do 30.4.2011. Zúčastnilo se jej 15 zastupitelů z pěti vládnoucích stran v Mostě (SMM, ODS, ČSSD, KSČM a TOP 09) a 8 zástupců stejných politických stran. Dohromady bylo tedy vyplněno 23 dotazníků. Z respondentů bylo 17 mužů a 6 žen. Pro slabou účast ze strany zastupitelů jsem k šetření využil i zástupce jednotlivých politických stran, kteří se do zastupitelstva po komunálních volbách nedostali. V mosteckém zastupitelstvu je 45 zastupitelů, KSČM získalo 5 mandátů, TOP 09 2 mandáty, ODS 6 mandátů, ČSSD má 6 mandátů a SMM získalo 26 mandátů. Zastupitelů se na výzkumu podílelo pouze 15. Z ČSSD dotazník vyplnili 3 zastupitelé, z SMM 9 zastupitelů a z KSČM 3 zastupitelé. Dotazníky jim byly zaslány pomocí e-mailu na jejich vlastní žádost. Pro malou účast zastupitelů na výzkumu jsem osobně kontaktoval samotné členy stran, kteří se do zastupitelstva ve volbách nedostali. Těchto členů je 8 a rozdělení mezi strany je následující, SMM 4 členové, TOP 09 1 člen a ODS 3 členové. Obě tyto skupiny měli pouze jednu rozdílnou otázku č. 6. (Vaše funkce v zastupitelstvu? A Vaše funkce v politické straně?)

8.1. Vyhodnocení výsledků šetření

První část dotazníku

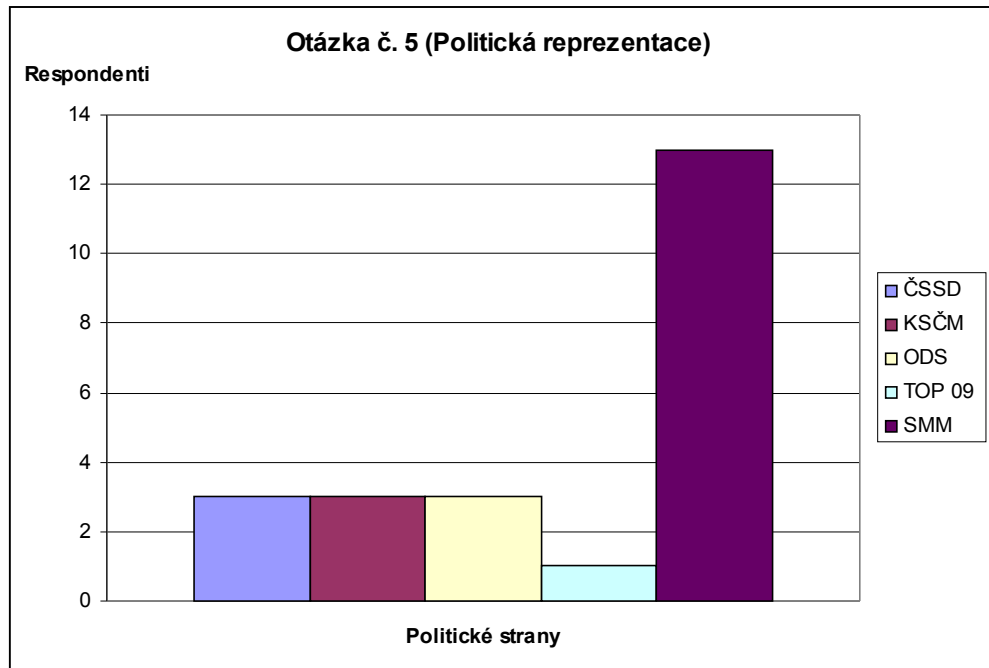
V první části jsou uvedeny základní otázky, pohlaví, věk a dosažené vzdělání. Dotazník vyplnilo 17 mužů (74%) a 6 žen (26%). Ve věkových skupinách: 20 až 30 let - 1 respondent (4%), 30 až 40 let - 7 respondentů (30%), 40 až 50 let – 5 respondentů (22%), 50 až 60 let – 5 respondentů (22%), 60 a více let – 5 respondentů (22%). Celkový věkový průměr byl 46 let. Jako dosažené vzdělání respondenti vyplnili pouze tři možnosti. Do skupiny vyučen(a) patří 5 lidí (22%), za své dosavadní dosažené vzdělání, středoškolské s maturitou, označilo 11 lidí (48%) a vysokoškolsky vzdělaných bylo 7 lidí (30%). Jejich studijní zaměření bylo rozděleno následovně, 7 respondentů (30%) ekonomický obor, 10 respondentů (44%) technické zaměření, 2 respondenti (8%) zdravotní zaměření a 4 respondenti (18%) humanistické zaměření.

Délka života dotazovaných v Mostě

Otázka se respondentů ptá, zda žijí v Mostě nebo ne. Čím déle zde žijí, tím větší by měli mít přehled o dění ve městě. V Mostě, při porovnání s věkem, žije 19 respondentů od svého narození (83%). Zbývá 4 respondenti odpověděli, že v Mostě nežijí (17%).

Politická příslušnost

Respondenti se zde přihlásili k politické straně, za kterou kandidovali do zastupitelstva města. K ČSSD se přihlásili 3 respondenti (13%), KSČM – 3 respondenti (13%), ODS – 3 (13%), TOP 09 – 1 (4%), SMM – 13 (57%).

Graf č. 1; Otázka č. 5; zdroj: vlastní průzkum

Politická funkce

U této otázky respondent vybral, jakou zastává funkci zastupitelstvu, případně v politické straně, pokud se jednalo o zástupce strany. U zastupitelů je rozdělení následující: řadových členů se výzkumu zúčastnilo 7 (47%), členů výboru také 7 (47%) a 1 člen rady města (6%). Všichni zástupci jednotlivých stran byli řadovými členy – 8 (100%).

Politické spektrum

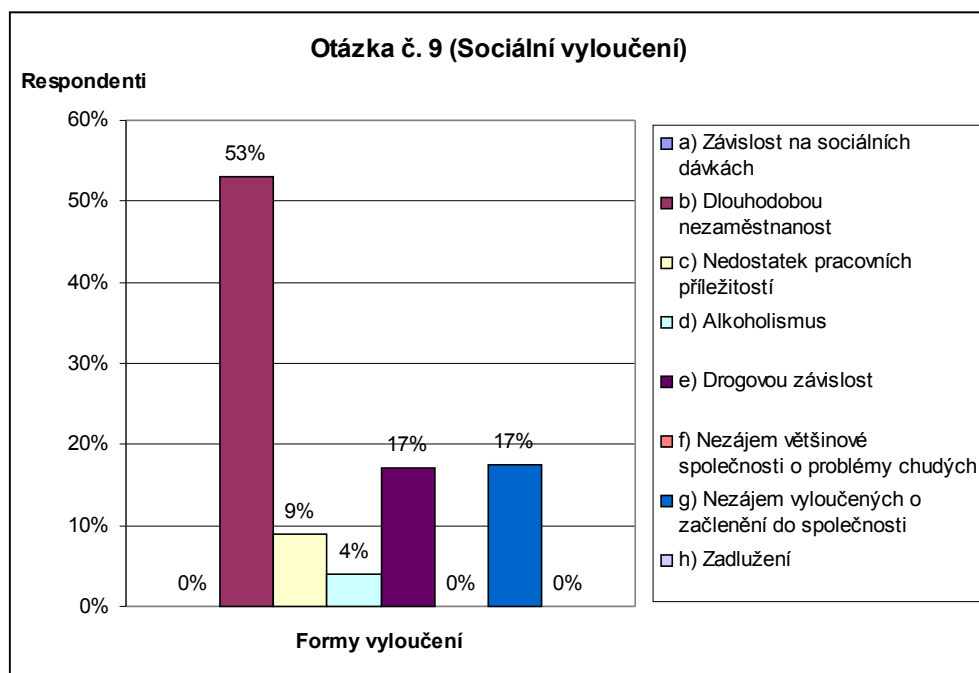
Respondenti měli sami za sebe napsat, kam řadí pol. stranu, za kterou kandidovali do zastupitelstva. U zástupců politického sdružení SMM se střídali dvě odpovědi: liberální nebo regionální strana. V tomto mají pravdu, podle programu to tak platí. ČSSD se označili za středolevicovou konzervativní stranu, v jedné odpovědi bylo napsáno liberálně – sociální. V naší zemi je již těžké rozlišit kdo je liberální a konzervativní, i politický program ČSSD nese oba znaky. Členové KSČM se označili za konzervativní, u nich jako jediných bych to také viděl po přečtení volebního programu. Zástupce TOP09 označil svou stranu jako konzervativní, to můžeme také uznat jako za správné, viz. kapitola 6.5.

Informovanost

Jednoduchým porovnáním volebního programu a vyplnění této otázky zjistíme informovanost respondentů o svojí straně. Zda se v politických programech strany zmiňují o sociálně vyloučených. Všechny strany se tomuto tématu věnují. Všichni respondenti vyplnili možnost „Ano“ (100%).

Sociální vyloučení

Respondenti měli vybrat, podle svého názoru, nejvýraznější formu sociálního vyloučení. Dlouhodobou nezaměstnanost označila většina respondentů – 12 (53%), nedostatek prac. příležitostí – 2 (9%), alkoholismus – 1 (4%), drogovou závislost – 4 (17%) a nezájem samotných vyloučených – 4 (17%).

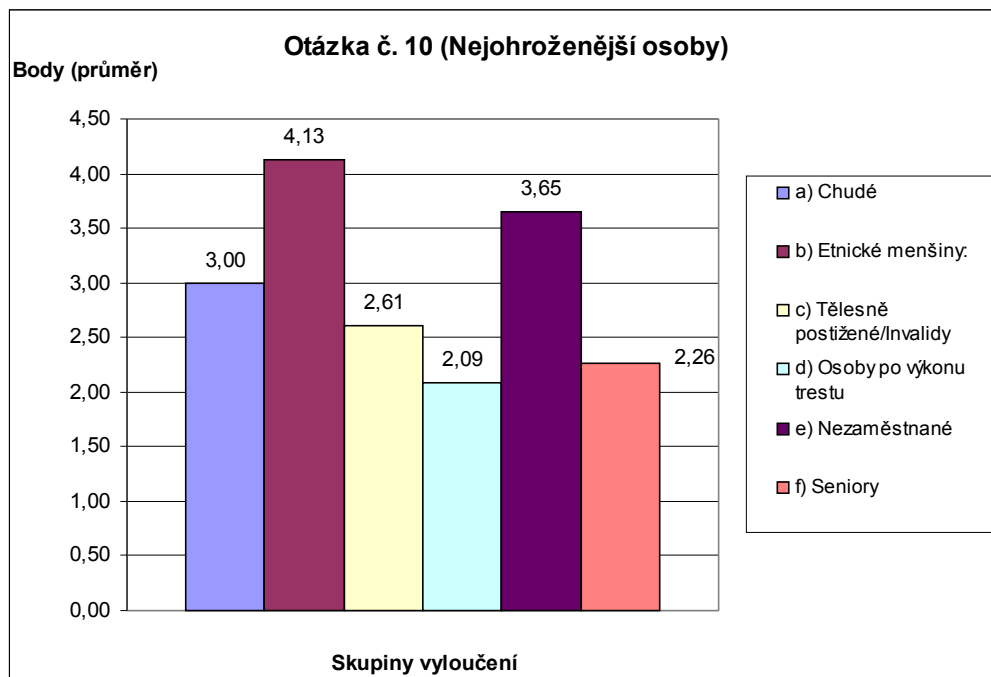

Graf č. 2; Otázka č. 9; zdroj: vlastní průzkum

Nejohroženější osoby

Respondenti ohodnotili v dotazníku osoby, které považují za nejohroženější v rámci soc. vyloučení. Bodové ohodnocení bylo od 1 do 5, kdy 1 znamená nejmenší důležitost a 5 nejvyšší. Všechny tyto hodnoty jsem zprůměroval a vytvořil z nich graf. V tom je vidět koho považují respondenti za ohroženější

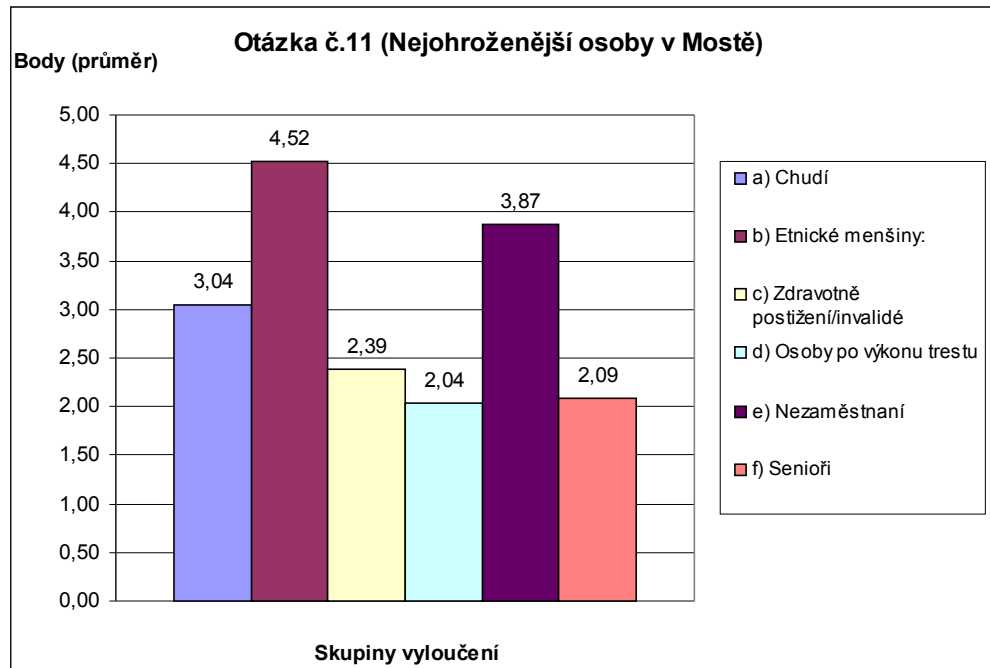
skupinu. U této otázky byla jednou vyplněna možnost: „g) Jiné“, „Přistěhovalce bez práce“ měla bodovou hodnotu 5, tedy nejvyšší, Protože možnost byla zodpovězena pouze jednou, v grafu se neobjevuje, pro případné zmatení výsledků.

Graf č. 3; Otázka č. 10; zdroj: vlastní průzkum

Nejohroženější osoby v Mostě

Podobná otázka jako předchozí otázka č. 10. S rozdílem se zaměřit přímo na město Most. Jaké jsou ve městě nejohroženější skupiny obyvatelstva. Při porovnání obou grafů nenajdeme zásadní rozdíly v odpovědích. Jsou totožné. I zde se objevila jedna vyplněná možnost: „g) Jiní“, bodová hodnota byla 5, nejvyšší, s odpovědí: „nepřízpůsobivý“. Opět nebyla zařazena do grafu z důvodů případného zmatení výsledků.

Graf č. 4; Otázka č. 11; zdroj: vlastní průzkum

Informovanost

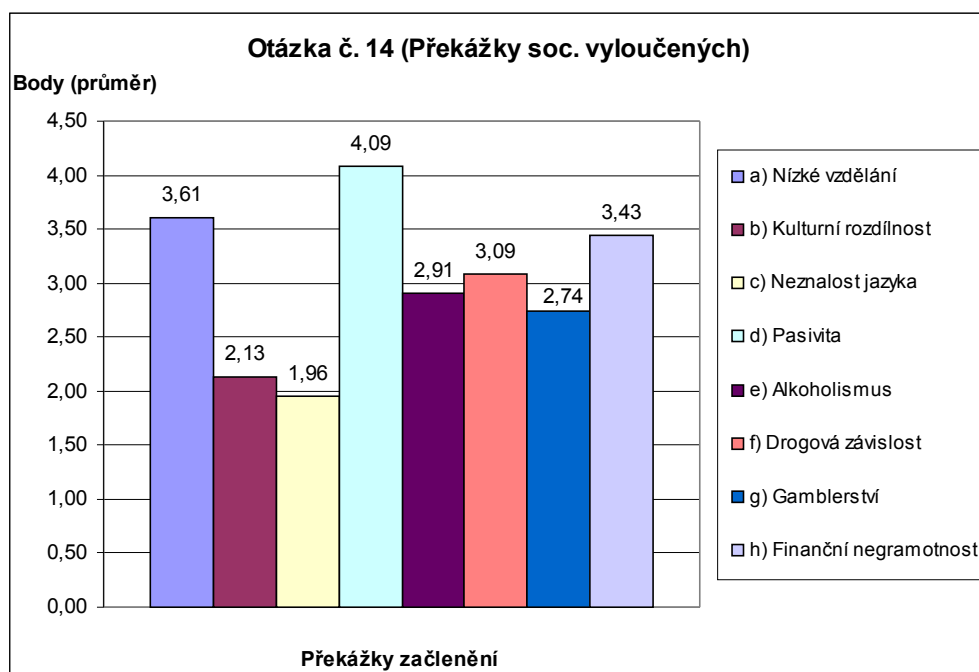
Cílem otázky bylo zjistit, jestli mají respondenti přehled o volebním programu své strany. Přesněji, zda se program věnuje romské problematice. V kapitole Politické strany jsou politické programy rozepsány. Jediná strana, v jejímž pol. programu jsou zmiňováni Romové, je ČSSD. Ovšem z dotazníkového šetření vyplývá, že si tuto skutečnost o svojí straně myslí většina respondentů, celkem 20 (86%) označilo odpověď „Ano“, 1 respondent (4%) označil možnost „Nevím“ a 2 (8%) označili možnost „Ne“. Pro zajímavost právě tyto 3 respondenti nejsou členy zastupitelstva, pocházejí z řad členů pol. stran. A ti dva i správně označili možnost: „Ne“. Stejně tak všichni členové ČSSD vyplnili správně možnost: „Ano“.

Být aktivnější

Výsledek otázky měl zmapovat názor respondentů na aktivnější zapojení do řešení svých problémů samotné sociálně vyloučené. Byly označeny pouze kladné odpovědi, „Určitě ano“ označilo 14 (61%) respondentů, „Spíše ano“ 9 (39%) respondentů. Dotazovaní by jistě uvítali snahu samotných vyloučených pro lepší řešení jejich problémů.

Překážky soc. vyloučených

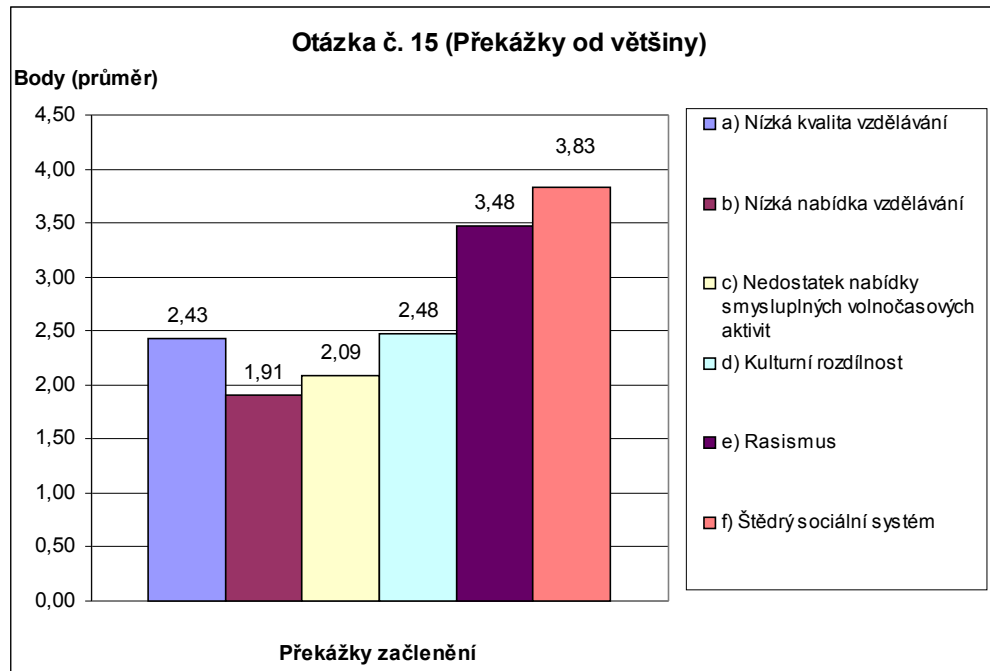
Otázka se snaží zmapovat významnost překážek při začleňování do většinové společnosti ze samotných sociálně vyloučených, očima respondentů. Odpovědi jsou bodově ohodnoceny od 1 do 5, kdy 1 znamená nejmenší významnost a 5 nejvyšší. Vyplněné hodnoty byly zprůměrovány a přeneseny do grafu. Za největší problém respondenti považovali pasivitu samotných vyloučených, dále jejich nízké vzdělání a finanční negramotnost. Na opačné straně jsou kulturní rozdílnosti a neznalost jazyka. Těm respondenti nepřidávají tolik důležitosti.

Graf č. 5; Otázka č. 14; zdroj: vlastní průzkum

Překážky od většiny

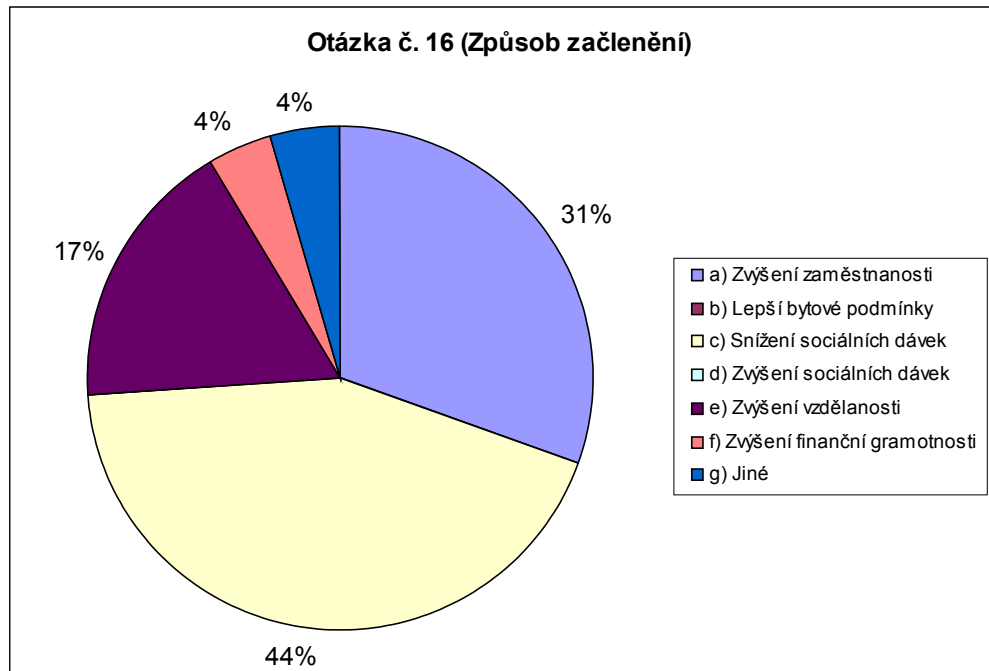
Podobně jako předchozí otázka č. 14, se snaží zjistit názor dotazovaných na významnost překážek pro začlenění soc. vyloučených do majoritní společnosti. Tentokrát se ale jedná o překážky tvořené většinovou společností. Vyhodnocení proběhlo úplně stejně jako u otázky č. 14. Jako největší překážkou je podle grafu příliš štědrý sociální systém a rasismus. Na nejspodnějším místě je nízká nabídka vzdělávání.

Graf č. 6; Otázka č. 15; zdroj: vlastní průzkum

Způsob začlenění

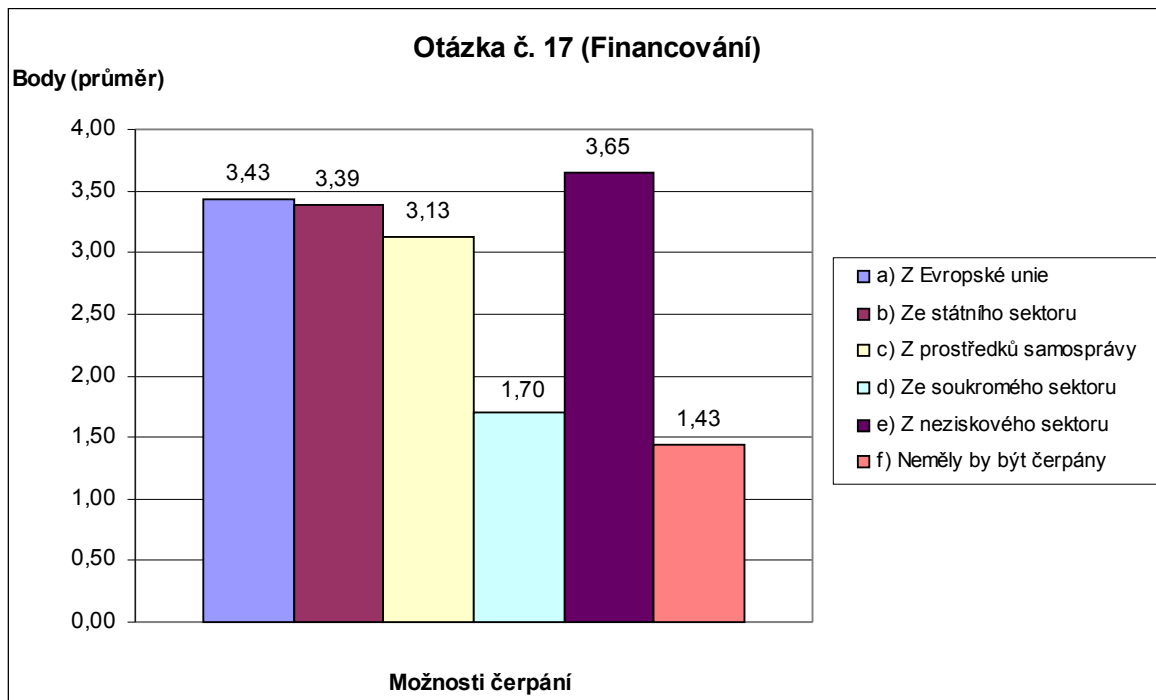
Dotazovaní se v této otázce měli rozhodnout, jaká z možností by vedla k lepšímu začlenění vyloučených do majoritní společnosti. Nejčastěji byly označeny možnosti: „snížení sociálních dávek“ – 10 (44%) respondentů a „zvýšení zaměstnanosti“ – 7 (31%) respondentů. Zvýšit vzdělanost, jako možnost pro lepší začleňování označili 4 (17%) respondentů. Zvýšení finanční gramotnosti a „Jiné“ označili u obou možností po 1 (4%) z dotazovaných. U možnosti „Jiné“ bylo napsáno: „lepší práce zejména romských a proromských neziskových organizací v poskytování sociálních a jiných služeb“. Nikdo neoznačil možnost „Zvýšení sociálních dávek“.

Graf č. 7; Otázka č. 16; zdroj: vlastní průzkum

Financování

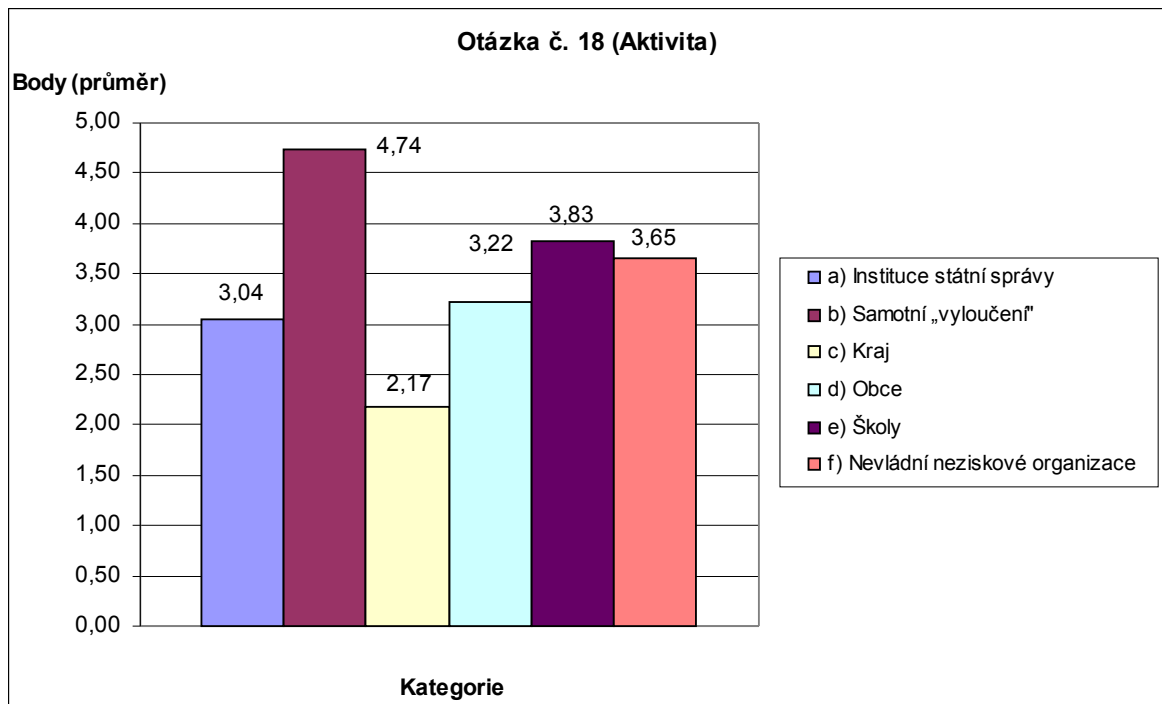
Respondenti měli ohodnotit různé možnosti čerpání financí pro lepší podporu začleňování vyloučených Romů do společnosti. Odpovědi jsou bodově ohodnoceny od 1 do 5, kdy 1 znamená nejmenší významnost a 5 nejvyšší. Vyplněné hodnoty byly zprůměrnovány a přeneseny do grafu. Z výsledného grafu lze vyzorovat shodu ve výsledcích, respondenti považují čtyři možnosti financování jako poměrně důležité a vidí v nich budoucnost. Oproti tomu financování ze soukromého sektoru a možnost žádného čerpání financí respondenti ohodnotili jako nejméně přijatelné. Možnost „neměly by být čerpány“ byla i několikrát úplně proškrtnuta.

Graf č. 8; Otázka č. 17; zdroj: vlastní průzkum

Aktivita

Otázka měla zmapovat názor respondentů na aktivnější zapojení do problematiky sociálně vyloučených, měli vybrat z uvedených možností, ty ohodnotit a z výsledků zjistíme, kterou z možností by doporučili pro větší zapojení při řešení dané problematiky. Odpovědi jsou bodově ohodnoceny od 1 do 5, kdy 1 znamená nejmenší významnost a 5 nejvyšší. Vyplněné hodnoty byly zprůměrnovány a přeneseny do grafu. V grafu vidíme, že respondenti by uvítali nejaktivnější zapojení řešení svých problémů právě samotné sociálně vyloučené. Ostatní kategorie jsou vyrovnané až na možnost: „Kraj“. U té dotazování nepožadují tolik aktivity jako u ostatních.

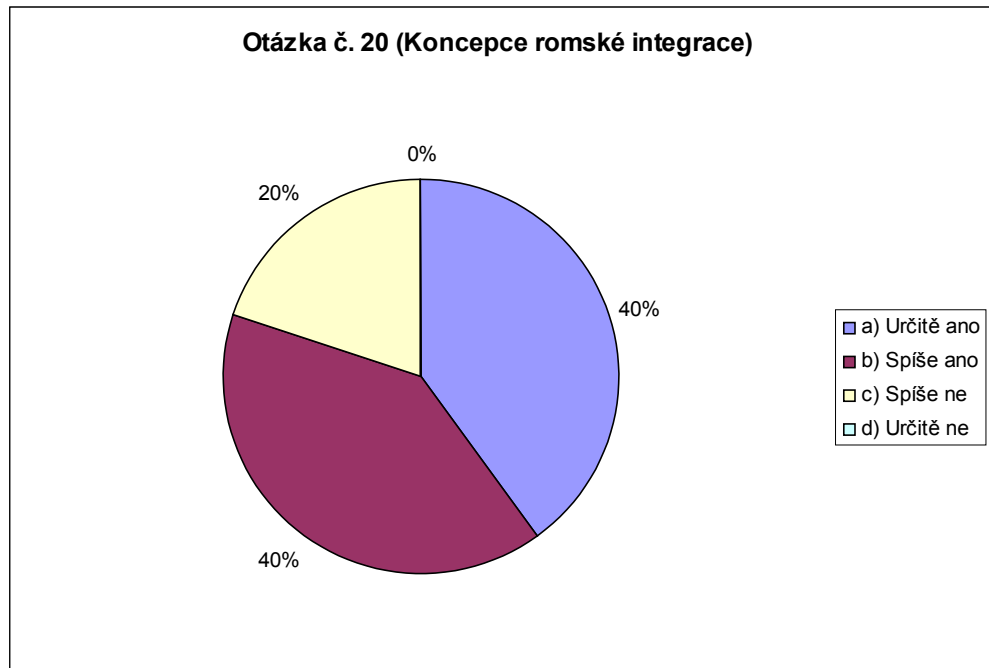
Graf č. 9; Otázka č. 18; zdroj: vlastní průzkum

Koncepce romské integrace

Cílem otázky bylo pouze zjistit, zda znají respondenti vládní dokument, „Koncepci romské integrace na období 2010 – 2013“. Na tuto otázku dále navazuje otázka č. 20. Odpověď „Ano“ označilo 10 (43%) respondentů, odpověď „Ne“ označilo 13 (57%) respondentů. U této otázky musím dodat, že všech 8 respondentů z řad zástupců politických stran, kteří nejsou v zastupitelstvu, označilo možnost „Ne“. U samotných zastupitelů by byly výsledky jiné.

Koncepce romské integrace

Otázka navazuje na otázku předchozí. Respondenti, kteří označili kladnou odpověď, měli nyní napsat zda „Koncepci romské integrace na období 2010 – 2013“ považují za strategický dokument pro řešení romské problematiky. Volbu „Určitě ano“ označili 4 (40%) respondentů, „Spíše ano“ 4 (40%) respondentů a „Spíše ne“ 2 (20%) respondentů. Možnost „Určitě ne“ neoznačil nikdo. Respondenti, jenž jsou seznámeni s dokumentem, z většiny považují tuto koncepci za správnou cestu pro další řešení romské problematiky.

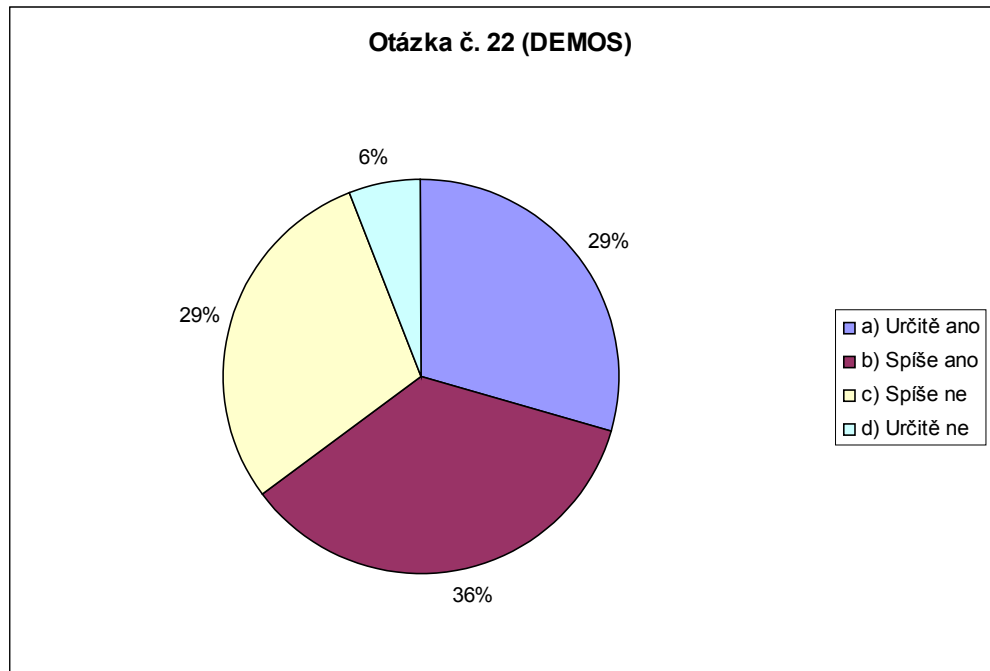
Graf č. 10; Otázka č. 20; zdroj: vlastní průzkum

DEMOS

Cílem otázky bylo pouze zjistit, zda jsou respondenti seznámeni s dokumentem [Integrovaný plán rozvoje města Mostu - Deprivované mostecké zóny a občanské soužití "DEMOS"](#). Na tuto otázku dále navazuje otázka č. 22. Odpověď „Ano“ označilo 17 (74%) respondentů, odpověď „Ne“ označilo 6 (26%) respondentů.

DEMOS

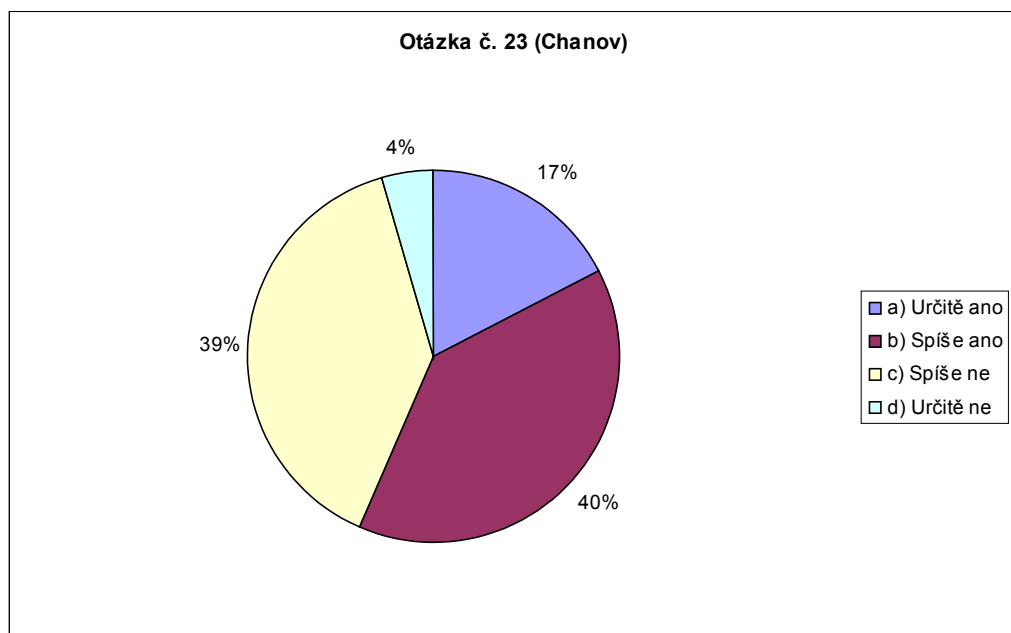
Otázka navazuje na otázku předchozí. Respondenti, kteří označili kladnou odpověď, měli nyní napsat, zda dokument „DEMOS“ považují za dobrý plán pro zlepšení situace Romů v dané oblasti. Volbu „Určitě ano“ označil 5 (29%) respondentů, „Spíše ano“ 6 (36%) respondentů, „Spíše ne“ 5 (29%) respondentů a poslední volbu „Určitě ne“ označil 1 (6%) respondent. Projekt „DEMOS“ respondenti z většiny považují za správnou cestu pro zlepšení života v dané oblasti ve městě Most.

Graf č. 11; Otázka č. 22; zdroj: vlastní průzkum

Chanov

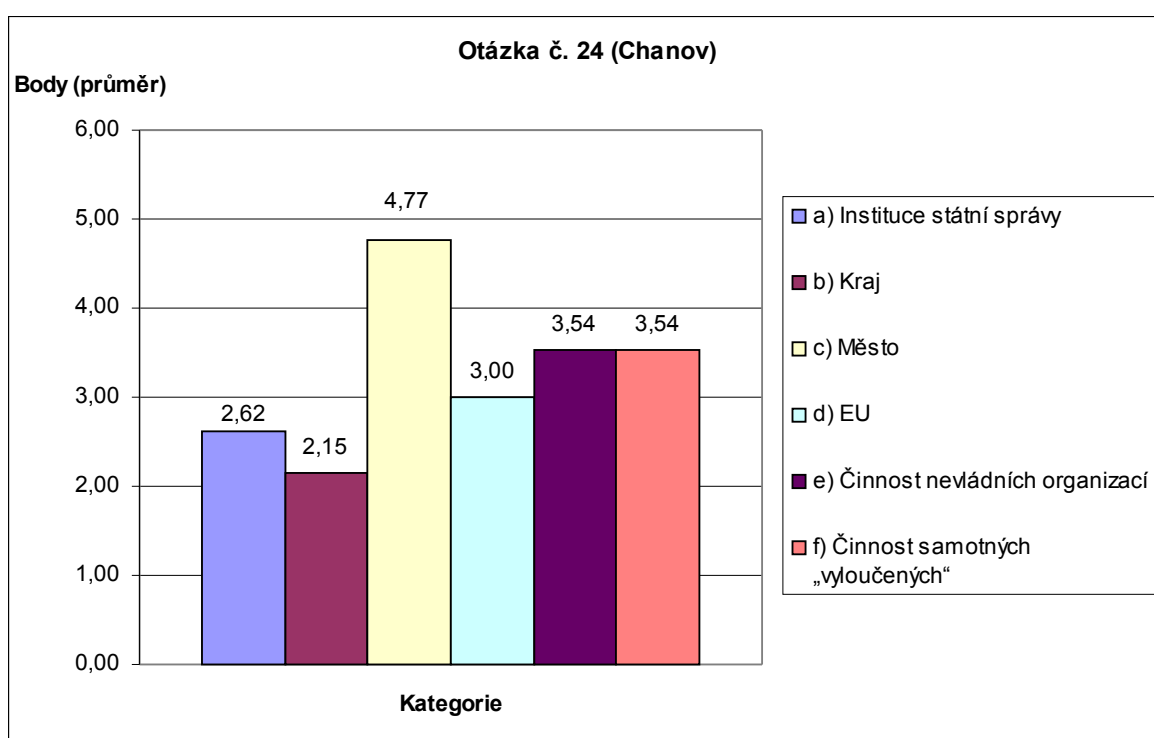
Respondenti zodpovídali otázku zda-li považují situaci na sídlišti Chanov za lepší, či nikoliv. Na tuto otázku dále navazuje otázka č. 24. Možnost „Určitě ano“ označili 4 (17%) respondentů, „Spíše ano“ 9 (40%) respondentů, „Spíše ne“ 9 (39%) dotazovaných a „Určitě ne“ 1 (4%) respondentů.

Graf č. 12; Otázka č. 23; zdroj: vlastní průzkum

Chanov

Respondenti, kteří v předchozí otázce č. 23 odpověděli kladně, pokračovali ve vyplňování této otázky. Cílem bylo zjistit, kdo má, podle respondentů, největší zásluhu na zlepšení situace na sídlišti Chanov. Odpovědi jsou bodově ohodnoceny od 1 do 5, kdy 1 znamená nejmenší významnost a 5 nejvyšší. Vyplněné hodnoty byly zprůměrovány a přeneseny do grafu. Nejvyšší zásluhu respondenti připisují městu Most, stejné obodování získali samotní vyloučení a neziskové organizace. Kraj označili respondenti jako nejméně nápomocný v řešení situace v Chanově.

Graf č. 13; Otázka č. 24; zdroj: vlastní průzkum

8.2. Vyhodnocení hypotéz

- a) Důležité politické strany v Mostě se zabývají sociálním vyloučením. Ve všech politických programech jsou zmiňováni sociálně vyloučení a jsou v nich uvedeny plány na zlepšení jejich situace. Hypotézu tedy přijímáme
- b) Všechny politické programy se věnují romské problematice. Romské problematice se přímo v politickém programu věnuje pouze jedna

strana, ČSSD. U ostatních stran tomu tak není. Tuto hypotézu zamítáme

- c) Politická reprezentace má přehled o politickém programu své strany. Respondenti se velmi mylili v otázce spojené s jejich politickým programem, kdy si drtivá většina myslela, že je v něm zmiňována problematika romského etnika. Správně na tuto otázku odpovědělo velmi málo dotazovaných. Hypotézu zamítáme.
- d) Politická reprezentace v Mostě považuje nezaměstnané a etnické menšiny za nejohroženější skupiny soc. vyloučením. Nezaměstnané a etnické menšiny respondenti považují za nejvíce zasažené skupiny obyvatelstva sociálním vyloučením. Tuto hypotézu potvrzujeme.
- e) Podle politické reprezentace je největší překážka začleňování soc. vyloučených do společnosti jejich nízká vzdělanost. Respondenti za největší překážku začleňování soc. vyloučených považují jejich vlastní pasivitu a štědrý sociální systém. Pro začlenění by místo zvýšení vzdělanosti raději snížili soc. dávky a zvýšili zaměstnanost. Tuto hypotézu vyvracíme.
- f) Podle politické reprezentace by měl neaktivněji soc. vyloučeným pomáhat státní sektor. Řešením problémů soc. vyloučených by se, podle respondentů, měli nejvíce zabývat právě sami vyloučení. Jejich pasivita je veliký problém, a pokud se oni sami nezačnou angažovat, je podpora z dalších stran zbytečná. Tuto hypotézu vyvracíme.
- g) Většina dotazovaných ví o vládních dokumentech (Koncepte romské integrace na období 2010 – 2013). Všichni respondenti z řad zastupitelstva znají vládní Koncept o romské integraci, dokonce ji z většiny hodnotí kladně. Respondenti, kteří nejsou členy zastupitelstva ji, ovšem neznají. Pro náš výzkum jsou směrodatní hlavně zastupitelé, a proto hypotézu potvrzujeme.
- h) „DEMOS“ je považován za perspektivní projekt pro začlenění soc. vyloučených do společnosti. Projekt DEMOS považuje většina

respondentů jako správnou volbu pro začleňování soc. vyloučených. Tuto hypotézu potvrzujeme.

- i) Situace v Chanově se podle politické reprezentace oproti minulosti zlepšila. Zde jsou názory téměř vyrovnané. Nadpoloviční většina situaci považuje za zlepšenou a zbytek, necelá polovina respondentů, situaci nepovažuje za zlepšenou. Hlavní zásluhu na zlepšení respondenti připisují hlavně městu. Tuto hypotézu přijímáme.

8.3. Shrnutí výsledků

- Politická reprezentace v Mostě má podobnou představu o formě sociálního vyloučení, nejvýraznější z forem soc. vyloučení je dlouhodobá nezaměstnanost.
- Mezi nejohroženější osoby postižené soc. exkluzí, podle dotazovaných, patří etnické menšiny a nezaměstnaní.
- Všechny důležité politické strany v Mostě se programově věnují soc. vyloučení. O romském etniku se ve svém programu zmiňuje pouze ČSSD.
- Projekt DEMOS má velké předpoklady řešit problémy ve vyloučených lokalitách a předcházet problémům. Ze strany pol. reprezentace má kladné ohlasy.
- Situace na Chanovském sídlišti se postupně zlepšuje, je to zapříčiněno i samotnou snahou tamních obyvatel.
- Dotazovaní považují vysoké soc. dávky jako jednu z překážek začleňování vyloučených do společnosti. Stejně tak i malou zaměstnanost a nízké vzdělání.
- Politická reprezentace má přehled o Konceptu romské integrace a z většiny ji hodnotí kladně.
- Přístup k sociálně vyloučeným je u všech stran podobný i přes jejich rozdílnou orientaci v politickém spektru.

9. Závěry a doporučení

Existence sociálního vyloučení je velký problém nejen pro samotné vyloučené, ale i pro subjekty, které mají tyto problémy pomoci řešit. Důležitá je vlastní aktivita postižených sociální exkluzí a snaha se z tohoto pomyslného vězení dostat.

Stát vynakládá spousty prostředků na minimalizování důsledků marginalizace ve společnosti. Ať jde o finanční stránku nebo o případné „manuály“ jak mnohdy bezvýchodné situace řešit.

Politické strany mají podle svých programů minimální rozdíl v přístupu k vyloučeným, dokonce, i když se jejich politické ideologie naprosto rozcházejí v rámci politického spektra. To je zapříčiněno demokratickým režimem nastoleným v 90. letech. Žádná strana si nedovolí jakkoliv radikálně zasahovat na práva soc. vyloučených.

Z výsledků dotazníkového šetření je nejvíce vidět souhra v názorech na sociální exkluzi, za nejvíce rizikovou skupinu zastupitelé považují nezaměstnané a etnické menšiny. To jsou bohužel soc. vyloučené skupiny typické přesně pro město Most. Respondenti při vyplňování dotazníku nejspíše dali na své osobní zkušenosti než na programová prohlášení. Radši by viděli větší snahu vyřešit svou situaci od samotných vyloučených a aktivnější zapojení neziskových organizací. Dále by uvítali snížení soc. dávek, ty považují za příliš vysoké. Domnívají se nejspíše, že jejich snížení donutí postižené ke snaze zlepšit si svou situaci. To považují za dvousečnou zbraň, svou situaci by mohli vylepšovat nelegální cestou a tím přispět k prohloubení svého vyloučení.

Chanovské sídliště čeká ještě dlouhá doba, než se mu přestane dávat nálepka ghetta. Oproti minulosti se situace na sídlišti opravdu zlepšila, je to dané zvýšeným dohledem policejních složek a snahou samotných obyvatel. V tom je vidět největší pokrok a budoucí kroky by měly podporovat obyvatele, aby se více angažovali v řešeních tamních problémů.

Pro další podobné výzkumné práce, jako je tato, bych doporučil větší angažovanost ze strany zastupitelů, či jiných respondentů, důležitých pro výzkum. Více se zaměřil na projekty zaměřené na integraci soc. vyloučených. Projekt DEMOS mi přišel jako dobře zpracovaný a pokrývající mnoho součástí, které mají pomoci začlenit vyloučené lokality. Osobně vidím problém v nízké vzdělanosti soc. vyloučených, hlavně v řadách Romů. V práci je citována literatura (viz. kapitola

3.3.1.), ve které se popisuje rozdílný přístup ke vzdělávání romského etnika. Vzdělání souvisí i s dalšími faktory soc. vyloučení, například nezaměstnanost a chudoba. Zvýšením vzdělanosti se zmenší právě tyto formy vyloučení.

Sociální exkluze nikdy ze společnosti úplně nevymizí. Bude zde stále přítomna, ale je na samotných lidech a vládě, nakolik jí umožní se projevit. Musíme se snažit pochopit její souvislosti a včas se jí plně věnovat.

10. Zdroje a literatura:

BARŠOVÁ, Andrea, et al. *Romové ve městě*. Praha : SOCIOPRESS, spol. s. r. o., 2002. 143 s.

COHN, Werner. *Cikáni*. Praha : Slon, 2009. 61 s.

Cssd.cz [online]. 2009 [cit. 2011-05-31]. Stanovy. Dostupné z WWW: <<http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/programove-dokumenty/stanovy.pdf>>.

Cssd.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Programová brožura. Dostupné z WWW: <http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/dokumenty/programove-dokumenty/programova_brozura_el.verze.pdf>.

FRIŠ J., *Cikáni ve starém Mostě: Výsledky sociologického průzkumu, 1975*, Okresní národní výbor, Most

Chanov.cz [online]. 2006 [cit. 2011-01-01]. Komunitní centrum Chanov. Dostupné z WWW: <<http://www.chanov.cz/view.php?navezclanku=soucasna-situace-v-chanove&cislocclanku=2006120005>>.

Integrovaný plán rozvoje města Mostu : „Deprivované mostecké zóny a občanské soužití“ [online]. Most : Most, 2009 [cit. 2011-05-30]. Dostupné z WWW: <http://mumost.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=9959&id_dokumenty=3074>.

JAKOUBEK, Marek, et al. *Romové a Cikáni - neznámí i známí*. Voznice : LEDA spol. s.r.o., 2008. 344 s.

JANOUŠEK, Artur. *Idnes.cz* [online]. 2007 [cit. 2011-01-01]. IDnes. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/hruza-usteckeho-kraje-sidliste-chanov-dx9-/domaci.asp?c=A070918_090742_domaci_itu>.

KALEJA, Martin, et al. *Mluvme o Romech : Aven vakeras pal o Roma*. Ostrava : Ostravská univerzita, 2009. 199 s.

KELLER, Jan. *Tři sociální světy*. Praha : Slon, 2010. 211 s.

Koncepce romské integrace na období 2010–2013 [online]. Praha : Úřad vlády České republiky, 2010 [cit. 2011-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Koncepce-romske-integrace-2010---2013.pdf>>.

Kscm.cz [online]. 2008 [cit. 2011-05-31]. Naše strana - KSČM. Dostupné z WWW: <<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=2677&category=>>>.

Kscm.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Volební program 2010-2014 - KSČM. Dostupné z WWW: <<http://www.kscm.cz/index.asp?thema=4393>>.

MAREŠ, Petr. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis*. 2000, 3, s. 285-297.

Město Most [online]. 2009 [cit. 2011-06-18]. Historie města Mostu. Dostupné z WWW: <http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=3444&p1=1192>.

Mesto-most.cz [online]. 2010 [cit. 2011-02-07]. Současnost města Mostu. Dostupné z WWW: <http://www.mesto-most.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9959&id=7795&p1=11963>.

Mostecane.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Sdružení Mostečané Mostu. Dostupné z WWW: <<http://mostecane.cz/home>>.

Mostecane.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Sdružení Mostečané Mostu - Volební program. Dostupné z WWW: <<http://mostecane.cz/volby-2010/volebni-program>>.

NAVRÁTIL, Pavel, et al. *Romové v české společnosti*. Praha : Portál, s. r. o., 2003. 223 s. ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzděkávání romů : Druhé, rozšířené vydání*. Praha : Grada Publishing, spol. s. r. o., 2001. 84 s.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 129 s.

Ods.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. Volební program. Dostupné z WWW: <<http://www.ods.cz/volby-2010/pdf/volebni-program.pdf>>.

Romove.radio.cz [online]. 2004 [cit. 2010-12-27]. Historie a původ Romů. Dostupné z WWW: <<http://romove.radio.cz/cz/clanek/18530>>.

ROOM, Graham, et al. New Poverty' in the European Community. *Policy & Politics*. 1990, 2, s. 165-176.

ŘÍČAN, Pavel. *S romy žít budeme - jde o to jak*. Praha : Portál, s. r. o., 1998. 149 s.

SIROVÁTKA, Tomáš, et al. *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno : MU FSS & Georgetown, 2002. 355 s.

Top09.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-31]. TOP 09 témat pro komunální volby 2010. Dostupné z WWW: <<http://www.top09.cz/regiony/ustecky-kraj/regionalni-organizace/mostecko/top-09-temat-pro-komunalni-volby-2010-4076.html>>.

Top09.cz [online]. 2011 [cit. 2011-05-31]. Stanovy politické strany TOP 09. Dostupné z WWW: <<http://www.top09.cz/dokumenty/stanovy/>>.

Vlada.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-26]. Národnostní menšiny. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>>.

Vlada.cz [online]. 2010 [cit. 2011-05-26]. Záležitosti romské menšiny. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/zalezitosti-romske-komunity/uvod-5779/>>.

Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2009. In [online]. [s.l.] : [s.n.], 2010 [cit. 2010-09-25]. Dostupné z WWW:

<http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/3_zprava_09_material_final.doc>.

10.1. **Seznam tabulek a grafů**

Tabulka č. 1; Úroveň vzdělání; Zdroj: DEMOS; str. 31; Dostupné z WWW: <http://mumost.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.aspx?id_org=9959&id_dokumenty=3074>.

Tabulka č. 2; Kandidátní listina; Zdroj: Volby.cz; str. 32; Dostupné z WWW: <<http://volby.cz/pls/kv2010/kv1111?xjazyk=CZ&xid=0&xdz=3&xnumnuts=4205&xobec=567027&xobecnaz=most&xstat=0&xvyber=0>>.

Graf č. 1; Otázka č. 4; zdroj: vlastní průzkum; str. 43

Graf č. 2; Otázka č. 9; zdroj: vlastní průzkum; str. 44

Graf č. 3; Otázka č. 10; zdroj: vlastní průzkum; str. 45

Graf č. 4; Otázka č. 11; zdroj: vlastní průzkum; str. 46

Graf č. 5; Otázka č. 14; zdroj: vlastní průzkum; str. 47

Graf č. 6; Otázka č. 15; zdroj: vlastní průzkum; str. 48

Graf č. 7; Otázka č. 16; zdroj: vlastní průzkum; str. 49

Graf č. 8; Otázka č. 17; zdroj: vlastní průzkum; str. 50

Graf č. 9; Otázka č. 18; zdroj: vlastní průzkum; str. 51

Graf č. 10; Otázka č. 20; zdroj: vlastní průzkum; str. 52

Graf č. 11; Otázka č. 22; zdroj: vlastní průzkum; str. 53

Graf č. 12; Otázka č. 23; zdroj: vlastní průzkum; str. 53

Graf č. 13; Otázka č. 24; zdroj: vlastní průzkum; str. 54

11. Přílohy

Příloha č. 1: Dotazník pro zastupitele

D O T A Z N Í K

Vážená paní, Vážený pane,

žádám Vás o vyplnění dotazníku, který se pokouší zmapovat názory na problematiku sociálního vyloučení v Mostě.

Dotazník je součástí bakalářské práce a slouží pouze pro studijní účely. Je zcela anonymní.

Pokud u otázky není uvedeno, jak jí přesně vyplnit označte pouze jednu variantu nebo ji doplňte. Časově vyplnění dotazníku zabere cca. 10 minut.

Vyplněný dotazník mi pošlete zpět na e-mail (pavelvesely88@centrum.cz).

Děkuji za spolupráci.

- 1.) Pohlaví: a) Muž
 b) Žena

2.) Věk:

- 3.) Vzdělání: a) Základní
 b) Vyučen (a)
 c) SŠ s maturitou
 d) VOŠ
 e) VŠ
 obor:.....

- 4.) Jak dlouho žijete v Mostě?
a) Nežiji v Mostě
b)

- 5.) Za jakou politickou stranu/sdružení jste kandidoval (a)?
a) ČSSD
b) KSČM
c) ODS
d) TOP 09
e) SMM

- 6.) Vaše funkce v zastupitelstvu?
a) Řadový člen
b) Člen výboru
c) Člen rady

7.) Kam řadíte v politickém spektru Vaší stranu? (např. liberální, konzervativní...)

- 8.) Zmiňuje se ve volebním programu Vaší strany/sdružení o sociálně vyloučených?
a) Ano
b) Nevím
c) Ne

- 9.) Sociální vyloučení, podle Vás, se projevuje zejména jako:
a) Závislost na sociálních dávkách

- b) Dlouhodobou nezaměstnanost
- c) Nedostatek pracovních příležitostí
- d) Alkoholismus
- e) Drogovou závislost
- f) Nezáměr většinové společnosti o problémy chudých
- g) Nezáměr vyloučených o začlenění do společnosti
- h) Zadlužení
- i) Jinak

10.) Které osoby považujete sociálním vyloučením obecně za nejohroženější?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Chudé
- b) Etnické menšiny:
- c) Tělesně postižené/Invalidy
- d) Osoby po výkonu trestu
- e) Nezaměstnané
- f) Seniors
- g) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G

11.) Kterí lidé jsou sociálním vyloučením zasaženi ve městě Most?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Chudí
- b) Etnické menšiny:
- c) Zdravotně postižení/invalidé
- d) Osoby po výkonu trestu
- e) Nezaměstnaní
- f) Seniors
- g) Jiní.....

A	B	C	D	E	F	G

12.) Zmiňuje se ve volebním programu Vaší strany/sdružení o romské problematice?

- a) Ano
- b) Nevím
- c) Ne

13.) Mají být podle Vás sociálně vyloučení aktivnější při řešení své situace?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

14.) Jak jsou podle Vás významné překážky pro začleňování sociálně vyloučených do většinové společnosti z jejich strany?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Nízké vzdělání
- b) Kulturní rozdílnost
- c) Neznalost jazyka
- d) Pasivita
- e) Alkoholismus
- f) Drogová závislost
- g) Gamblerství
- h) Finanční negramotnost
- i) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G	H	I

15.) Jak jsou podle Vás významné překážky pro začleňování sociálně vyloučených ze strany většinové společnosti?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Nízká kvalita vzdělávání
- b) Nízká nabídka vzdělávání
- c) Nedostatek nabídky smysluplných volnočasových aktivit
- d) Kulturní rozdílnost
- e) Rasismus
- f) Štědrý sociální systém
- g) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G

16.) Co by podle Vás mělo vést k začlenění sociálně vyloučených do majoritní společnosti.

- a) Zvýšení zaměstnanosti
- b) Lepší bytové podmínky
- c) Snížení sociálních dávek
- d) Zvýšení sociálních dávek
- e) Zvýšení vzdělanosti
- f) Zvýšení finanční gramotnosti
- g) Jiné.....

17.) Odkud by měly být čerpány finanční prostředky na podporu lepšího začleňování Romů do společnosti?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Z Evropské unie
- b) Ze státního sektoru
- c) Z prostředků samosprávy
- d) Ze soukromého sektoru
- e) Z neziskového sektoru
- f) Neměly by být čerpány

A	B	C	D	E	F

18.) Kdo by měl být v řešení problému sociálního vyloučení nejaktivnější?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Instituce státní správy
- b) Samotní „vyloučení“
- c) Kraj
- d) Obce
- e) Školy
- f) Nevládní neziskové organizace

A	B	C	D	E	F

19.) Znáte „Koncepti romské integrace na období 2010 – 2013“?

- a) Ano
- b) Ne

20.) Pokud ano, považujete jej za strategický dokument pro řešení romské problematiky?

(Odpovídejte pouze, pokud jste v předchozí otázce označili „ANO“.)

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

21.) Jste seznámen (a) s [Integrovaným plánem rozvoje města Mostu - Deprivované mostecké zóny a občanské soužití "DEMOS"](#)?

- a) Ano
- b) Ne

22.) Pokud ano, považujete tento plán za správnou cestu pro zlepšení situace Romů v dané oblasti?

(Odpovídejte pouze, pokud jste v předchozí otázce označili „ANO“.)

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne

d) Určitě ne

23.) Myslíte si, že se situace v Chanově oproti minulosti zlepšila?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

24.) Kdo má na případném zlepšení největší zásluhu? (Odpovídejte, pouze pokud jste v předchozí otázce označili kladnou odpověď.)

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Instituce státní správy
- b) Kraj
- c) Město
- d) EU
- e) Činnost nevládních organizací
- f) Činnost samotných „vyloučených“
- g) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G

DĚKUJI ZA VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU!

Příloha č. 2: Dotazník pro členy stran

D O T A Z N Í K

Vážená paní, Vážený pane,

žádám Vás o vyplnění dotazníku, který se pokouší zmapovat názory na problematiku sociálního vyloučení v Mostě.

Dotazník je součástí bakalářské práce a slouží pouze pro studijní účely. Je zcela anonymní. Pokud u otázky není uvedeno, jak jí přesně vyplnit označte pouze jednu variantu nebo ji doplňte. Časově vyplnění dotazníku zabere cca. 10 minut.

Vyplněný dotazník mi pošlete zpět na e-mail (pavelvesely88@centrum.cz).

Děkuji za spolupráci.

- 1.) Pohlaví: a) Muž
 b) Žena

2.) Věk:

- 3.) Vzdělání: a) Základní
 b) Vyučen (a)
 c) SŠ s maturitou
 d) VOŠ
 e) VŠ
 obor:.....

- 4.) Jak dlouho žijete v Mostě?
a) Nežiji v Mostě
b)

- 5.) Za jakou politickou stranu/sdružení jste kandidoval (a)?
a) ČSSD
b) KSČM
c) ODS
d) TOP 09
e) SMM

- 6.) Vaše funkce v politické straně?
a) Řadový člen
b) Vedení strany

7.) Kam řadíte v politickém spektru Vaší stranu? (např. liberální, konzervativní...)

- 8.) Zmiňuje se ve volebním programu Vaší strany/sdružení o sociálně vyloučených?
a) Ano
b) Nevím
c) Ne

- 9.) Sociální vyloučení, podle Vás, se projevuje zejména jako:
a) Závislost na sociálních dávkách

- b) Dlouhodobou nezaměstnanost
- c) Nedostatek pracovních příležitostí
- d) Alkoholismus
- e) Drogovou závislost
- f) Nezáměr většinové společnosti o problémy chudých
- g) Nezáměr vyloučených o začlenění do společnosti
- h) Zadlužení
- i) Jinak

10.) Které osoby považujete sociálním vyloučením obecně za nejohroženější?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Chudé
- b) Etnické menšiny:
- c) Tělesně postižené/Invalidy
- d) Osoby po výkonu trestu
- e) Nezaměstnané
- f) Seniors
- g) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G

11.) Kterí lidé jsou sociálním vyloučením zasaženi ve městě Most?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Chudí
- b) Etnické menšiny:
- c) Zdravotně postižení/invalidé
- d) Osoby po výkonu trestu
- e) Nezaměstnaní
- f) Seniors
- g) Jiní.....

A	B	C	D	E	F	G

12.) Zmiňuje se ve volebním programu Vaší strany/sdružení o romské problematice?

- a) Ano
- b) Nevím
- c) Ne

13.) Mají být podle Vás sociálně vyloučení aktivnější při řešení své situace?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

14.) Jak jsou podle Vás významné překážky pro začleňování sociálně vyloučených do většinové společnosti z jejich strany?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Nízké vzdělání
- b) Kulturní rozdílnost
- c) Neznalost jazyka
- d) Pasivita
- e) Alkoholismus
- f) Drogová závislost
- g) Gamblerství
- h) Finanční negramotnost
- i) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G	H	I

15.) Jak jsou podle Vás významné překážky pro začleňování sociálně vyloučených ze strany většinové společnosti?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Nízká kvalita vzdělávání
- b) Nízká nabídka vzdělávání
- c) Nedostatek nabídky smysluplných volnočasových aktivit
- d) Kulturní rozdílnost
- e) Rasismus
- f) Štědrý sociální systém
- g) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G

16.) Co by podle Vás mělo vést k začlenění sociálně vyloučených do majoritní společnosti.

- a) Zvýšení zaměstnanosti
- b) Lepší bytové podmínky
- c) Snížení sociálních dávek
- d) Zvýšení sociálních dávek
- e) Zvýšení vzdělanosti
- f) Zvýšení finanční gramotnosti
- g) Jiné.....

17.) Odkud by měly být čerpány finanční prostředky na podporu lepšího začleňování Romů do společnosti?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Z Evropské unie
- b) Ze státního sektoru
- c) Z prostředků samosprávy
- d) Ze soukromého sektoru
- e) Z neziskového sektoru
- f) Neměly by být čerpány

A	B	C	D	E	F

18.) Kdo by měl být v řešení problému sociálního vyloučení nejaktivnější?

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Instituce státní správy
- b) Samotní „vyloučení“
- c) Kraj
- d) Obce
- e) Školy
- f) Nevládní neziskové organizace

A	B	C	D	E	F

19.) Znáte „Koncepti romské integrace na období 2010 – 2013“?

- a) Ano
- b) Ne

20.) Pokud ano, považujete jej za strategický dokument pro řešení romské problematiky?

(Odpovídejte pouze, pokud jste v předchozí otázce označili „ANO“.)

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

21.) Jste seznámen (a) s [Integrovaným plánem rozvoje města Mostu - Deprivované mostecké zóny a občanské soužití "DEMOS"](#)?

- a) Ano
- b) Ne

22.) Pokud ano, považujete tento plán za správnou cestu pro zlepšení situace Romů v dané oblasti?

(Odpovídejte pouze, pokud jste v předchozí otázce označili „ANO“.)

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne

d) Určitě ne

23.) Myslíte si, že se situace v Chanově oproti minulosti zlepšila?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

24.) Kdo má na případném zlepšení největší zásluhu? (Odpovídejte, pouze pokud jste v předchozí otázce označili kladnou odpověď.)

(ohodnoťte každou možnost do tabulky podle: 1= nejméně významné; 5= nejvýznamnější)

- a) Instituce státní správy
- b) Kraj
- c) Město
- d) EU
- e) Činnost nevládních organizací
- f) Činnost samotných „vyloučených“
- g) Jiné.....

A	B	C	D	E	F	G

DĚKUJI ZA VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU!